

VANHEMPIEN KOULUTUKSEN YHTEYS ALLE
KOLMEVUOTIAIDEN VARHAISKASVATUKSEEN
VARHAISKASVATUKSEN ERIARVOISUUS EUROOPAN OECD-MAISSA

Pro gradu -tutkielma

Sanni Välimäki

9.6.2023

Sosiaalipolitiikka

Sosiaalitieteiden laitos

Yhteiskuntatieteellinen tiedekunta

Turun yliopisto

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin Originality Check -järjestelmällä

9.6.2023

TIIVISTELMÄ

Turun yliopisto
Sosiaalitieteiden laitos

VÄLIMÄKI, SANNI: Vanhempien koulutuksen yhteys alle kolmevuotiaiden
varhaiskasvatukseen – Varhaiskasvatuksen eriarvoisuus
Euroopan OECD-maissa

Pro gradu -tutkielma, 53 s
Sosiaalipolitiikka
Kesäkuu 2023

Tutkielman aiheena on varhaiskasvatuksen eriarvoisuus Euroopassa. Varhaiskasvatus on olennainen osa perhepolitiikkaa, ja sillä on positiivisia vaikutuksia niin lapsen kehitykseen kuin myös naisten työmarkkina-asemaan. Erityisesti varhaiskasvatuksesta hyötyvät haavoittuvassa asemassa olevat lapset. Kuitenkin samaan aikaan tämä ryhmä on harvemmin hoidossa. Tässä tutkielmassa tutkitaan miten maiden erilaiset piirteet (kuten sukupuolten tasa-arvo ja varhaiskasvatusmenot) vaikuttavat käytön eriarvoisuuteen.

Tutkielman aineistona on Eurostatin European Union Statistics on Income and Living Conditions (EU-SILC) vuodelta 2018. Tutkimusjoukkona on alle kolmevuotiaiden vanhemmat Euroopan OECD-maissa. Otokoko on yhteensä 9 387 vanhempaa 24 Euroopan maasta. Eriarvoisuutta mitataan vanhemman koulutustason mukaan. Koulutuksen ja maiden piirteiden (sukupuolten tasa-arvo, varhaiskasvatuksen julkiset menot, asenne mieselättäjyyttä kohtaan ja naisten työmarkkina-asema) välistä yhteyttä tarkastellaan yhteisvaikutusten kautta. Tutkimuksen menetelmänä on logistinen satunnaiskerroinmalli.

Koulutuksen yhteys varhaiskasvatukseen vaihtelee Euroopan maissa. Maiden eri piirteiden vaikutus siihen, kuinka voimakas yhteys koulutuksella on, on selkeä. Korkeammat varhaiskasvatusmenot, sukupuolten tasa-arvo ja tasa-arvoisen elättäjämallin kannatus ennustavat pienempiä koulutusryhmien välisiä eroja varhaiskasvatukseen osallistumisessa. Sen sijaan muissa maissa erot ovat usein tilastollisesti merkitseviä ja varsinkin vain perusasteen käyneet käyttävät varhaiskasvatusta harvemmin verrattuna muihin ryhmiin.

Avainsanat

Varhaiskasvatus, perhepolitiikka, eriarvoisuus, mahdollisuuksien tasa-arvo

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Perhepolitiikka on tapa vaikuttaa perheisiin	3
2.1 Mitä on perhepolitiikka?.....	3
2.2 Mitä ovat perhepolitiikan eri keinot?	4
3 Varhaiskasvatus perhepolitiikan keinona	9
3.1 Mitä ovat varhaiskasvatuksen tavoitteet?.....	9
3.2 Minkälaisia varhaiskasvatusjärjestelmiä Euroopassa on?	12
3.3 Ketkä osallistuvat varhaiskasvatukseen?	16
4 Tutkimusasetelma.....	21
4.1 Tutkimuskysymykset.....	21
4.2 Aineisto	22
4.3 Muuttajat.....	24
4.3.1 Yksilötaso	24
4.3.1 Maataso	26
4.4 Tutkimusmenetelmät.....	29
5. Varhaiskasvatuksen eriarvoisuus.....	32
5.1 Varhaiskasvatukseen osallistuminen Euroopassa.....	32
5.2 Maiden piirteiden vaikutus eriarvoisuuteen.....	36
6. Pohdinta.....	44
Lähteet	47
Litteet.....	54

Luettelo taulukoista:	S
Taulukko 1 Tutkielmassa mukana olevien maiden tilastoja varhaiskasvatuksesta	13
Taulukko 2 Maatasomuuttujien jakaumat maittain	28
Taulukko 3 Varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttavat taustatekijät	33
Taulukko 4 Taulukossa 1 olevan malli 4 satunnaisosa eli koulutuksen yhteyden vaihtelu maiden välillä	35
Taulukko 5 Yhteisvaikutuksen vetosuhte ja merkitsevyyden taso koulutuksen ja maan eri piirteiden välillä	36

Luettelo kuvioista:	S
Kuvio 1 Sylvan ja kumppaneiden (2007) malli varhaiskasvatukseen käyttöön liittyvistä ulottuvuuksista	19
Kuvio 2 Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatukseen osallistumisaste ja varhaiskasvatustunnit maittain	32
Kuvio 3 Alle 3-vuotiaiden osallistuminen varhaiskasvatukseen koulutustason mukaan maittain, %	35
Kuvio 4 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maan tasa-arvoisuus	37
Kuvio 5 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maan varhaiskasvatusmenot	39
Kuvio 6 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maassa vallitseva asenne mieselättäjämallia kohtaan	40
Kuvio 7 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon naisten työmarkkina-asema maassa	42

1 Johdanto

Varhaiskasvatuksella (arkikielessä usein päivähoito) tarkoitetaan lapsen hoitoa ennen kouluikää, joka tapahtuu kodin ulkopuolella. Varhaiskasvatuksesta on tullut tärkeä perhepolitiikan keino, jolla tuetaan lapsen kehitystä ja mahdollistetaan vanhempien (erityisesti äitien) työssäkäynti (Rostgaard, 2018). Euroopan unioni on ehdottanut tavoitteeksi, että vuoteen 2030 mennessä ainakin 45 prosenttia alle kolmevuotiaista lapsista olisi varhaiskasvatuksessa. Tavoite on kunnianhimoinen, sillä kaikki maat eivät ole vielä saavuttaneet edes vuoden 2010 tavoitetta. Tavoitteena oli silloin, että 33 prosenttia alle kolmevuotiaista olisi hoidossa. (Euroopan komissio 2022.)

Varhaiskasvatuksella on kaksi päätavoitetta: lapsen kehityksen tukeminen ja vanhempien työllisyyden mahdollistaminen. Tässä tutkimuksessa varhaiskasvatusta lähestytään lapsinäkökulmasta ja varhaiskasvatus nähdään tärkeänä tukena lapsen kehitykselle. Tutkijat ovat löytäneet positiivisia yhteyksiä moniin eri taitoihin. Nämä vaikutukset ovat pitkäkestoisia ja näkyvät vielä aikuisuudessakin. (ks. Van Belle 2016a; Vandenbroeck, Lenaerts & Beblavýb, 2018.) Monissa tutkimuksissa on myös huomattu, että varhaiskasvatuksen positiiviset vaikutukset ovat kaikista vahvimmat lapsille, jotka ovat taloudellisesti tai/ja sosiaalisesti haavoittuvassa asemassa (Van Huizen & Plantenga, 2018).

Varhaiskasvatuksen erityinen kyky tukea haavoittuvia lapsia yhdistää sen vahvasti mahdollisuuksien tasa-arvoon. Sen voidaan ajatella paikkaavan heikosta asemasta tulevien lapsien lähtötasoa ja parantavan heidän mahdollisuuksiaan myöhemmässä elämässä. Tämä on lähellä myös nobelisti Heckmanin (2006) ajatusten kanssa: paras tapa auttaa haavoittuvassa asemassa olevia lapsia ovat ohjelmat ja interventiot, jotka toteutetaan hyvin varhaisessa vaiheessa lapsen elämää.

Samaan aikaan tutkimukset kuitenkin paljastavat, että juuri haavoittuvassa asemassa olevat lapset ovat harvemmin varhaiskasvatuksessa. Jos lapsen perheen sosioekonominen asema on heikko, on todennäköistä, että hän ei ole hoidossa. (Van Lancker & Ghysels, 2016.) Tämä tarkoittaa sitä, että hoidosta eniten hyötyvät ei tällä

hetkellä hyödy siitä. Tämän takia Euroopan unioni on käyttöastetavoitteiden lisäksi asettanut tavoitteita myös varhaiskasvatuksen eriarvoisuuden vähentämiseksi (Euroopan komissio, 2022).

Tässä tutkimuksessa ollaan kiinnostuneita juuri eriarvoisuudesta pienten lasten, eli 0–2-vuotiaiden, varhaiskasvatukseen osallistumisessa. Aiheesta on tehty aikaisemmin tutkimuksia niin yksittäisissä maissa (ks. Kachi, Kato, & Kawachi, 2019) kuin myös erilaisia maavertailuja. Näissä tutkimuksissa vertaillaan joko muutamaa maata toisiinsa (ks. Krapf, 2014) tai tutkitaan ilmiötä maiden piirteiden kautta isolla maajoukolla (ks. Van Lancker & Ghysels, 2016). Tässä tutkielmassa käytetään vuonna 2018 monesta maasta kerättyä aineistoa. Tämä aineisto on uudempi kuin esimerkiksi Van Lanckerin ja Ghyselsin (2016) ja Krapfin (2014) tutkimuksissa käytetyt aineistot, jotka ovat kerätty ennen vuotta 2010. Tässä ajassa esimerkiksi varhaiskasvatuksen menot ja varhaiskasvatukseen osallistuminen ovat lisääntyneet monissa maissa (OECD, 2020).

Tässä työssä tutkitaan vanhempien koulutuksen yhteyttä varhaiskasvatukseen käyttöön Euroopan OECD-maissa. Tarkoituksena on selvittää, miten varhaiskasvatusta käytetään yleisesti Euroopassa ja ketkä sitä käyttävät. Tämän jälkeen keskitytään erityisesti vanhempien koulutuksen ja maan piirteiden yhteisvaikutuksiin, esimerkiksi vaikuttavatko varhaiskasvatuksen menot varhaiskasvatukseen osallistumiseen eri tavalla eri koulutusryhmissä. Tutkielman aineistona käytetään EU-SILCia (European Union Statistics on Income and Living Conditions) ja menetelmänä käytetään logistisen monitasomallinnuksen satunnaiskerroinmallia.

Tutkielma etenee seuraavasti: Teoriaosiossa käydään ensin läpi lyhyesti mitä perhepolitiikka on ja sen eri keinoja. Tämän jälkeen siirrytään itse varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksesta käydään läpi sen vaikutuksia lapsiin, millaista se on Euroopassa ja ketkä käyttävät sitä aikaisemman tutkimuksen perusteella. Tutkimusasetelmassa esitellään tutkimuskysymykset, aineisto, muuttujat ja menetelmä. Tämän jälkeen esitellään tulokset, ja lopuksi on vielä pohdintaosuus.

2 Perhepolitiikka on tapa vaikuttaa perheisiin

2.1 Mitä on perhepolitiikka?

Perheet ovat tärkeä osa yhteiskuntaa. Perheiden muodostuminen ja mitä niiden sisällä tapahtuu vaikuttavat niin suoraan itse yksilöön kuin myös ympärillä olevaan yhteiskuntaan. Esimerkiksi lapsen saaminen ei ole monelle vain tärkeä askel parisuhteessa, vaan se vaikuttaa myös esimerkiksi yhteiskunnan huoltosuhteeseen. (Adema, Clarke & Thévenon, 2020.) Koska perheet ovat tärkeitä, valtiot voivat yrittää vaikuttaa perheisiin perhepolitiikan kautta. Viimeisten vuosikymmenien aikana perhepoliittiset sosiaalimenot ovat kasvaneet ja uusia reformeja on tehty useissa kehittyneissä maissa (Daly & Ferragina, 2018).

Thévenon (2011) listaa perhepolitiikalle kuusi eri tavoitetta: 1) Köyhyyden vähentäminen ja perheen tulojen ylläpito. 2) Lapsesta syntyneiden kulujen kompensointi. 3) Perheen ja työn yhteensovittamisen helpottaminen ja työllisyyden parantaminen. 4) Sukupuolten tasa-arvon parantaminen niin kotona kuin yhteiskunnassa yleisesti. 5) Lapsen aikaisen kehityksen tukeminen. 6) Syntyvyyden parantaminen. Perhepolitiikalla on siis monia tärkeitä tavoitteita, ja nämä ovat usein kietoutuneet yhteen.

Yllä esitettyihin tavoitteisiin pyritään erilaisten perhepolitiikan keinojen kautta. Joitain näistä (rahallinen tuki ja perhevapaat) esitellään tarkemmin luvussa 2.2. Luvussa 3 taas käsitellään tutkielman aiheena olevaa varhaiskasvatusta tarkemmin. Esitellyistä perhepolitiikan tavoitteista varhaiskasvatus kytkeytyy erityisesti lapsen kehityksen sekä työn ja perheen yhteensovittamisen tukemiseen.

Perhepolitiikka ei ole samanlaista kaikissa maissa, vaan sen tarkoitukset ja järjestelmät vaihtelevat. Kansainvälisessä perhepolitiikkatutkimuksessa on yritetty löytää erilaisia ryhmittelyjä sen mukaan, miten hyvinvointivaltio ja perhe vaikuttavat ihmisten elämään ja arkeen. Zagel ja Lohmann (2020) ovat käyneet läpi erilaisia maiden jakotapoja. He jakavat tavat kahteen eri ryhmään: kategorinen ja asteittainen.

Esimerkki kategorisesta lajittelusta on Lewiksen (1992) mieselättäjämalli. Mallin mukaan maat voidaan jakaa kolmeen eri kategoriaan, sen mukaan kuinka paljon valtio kannattaa naisten työntekoa ja sukupuolten tasa-arvoa. Mallissa on kolme kategoriaa, ja vuonna 1992 Lewis nimitti jokaiselle kategorialle mallimaan: vahva mieselättäjämalli (Iso-Britannia ja Irlanti), mukautettu mieselättäjämalli (Ranska) ja heikko mieselättäjämalli (Ruotsi). Mitä heikompi malli, sitä lähempänä maa on sukupuolten tasa-arvoa.

Esimerkki asteittaisesta jakotavasta on defamilisaatio. Termin virallisesta määritelmästä ja kirjoitusasusta on erimielisyyksiä (ks. Zagel & Lohmann 2020 keskustelua tästä). Termin luojaksi ajatellaan usein Lister, jonka mukaan defamilisaatio tarkoittaa astetta, jolla aikuinen ihminen pystyy elämään sosiaalisesti hyväksytyä elämää riippumatta hänen perhesuhteistansa. Tämä tapahtuu palkkatyön tai sosiaaliturvan kautta. (Lister 1994, viitattu Bradshaw, Finch & Mayhew, 2003.) Toisin sanoen kyse on siitä, kuinka riippuvainen yksilö on perheestään. Vuonna 2003 julkaistussa artikkelissaan Leitner luokittelee Tanskan ja Ruotsin defamilisoiduiksi maiksi, kun taas Italia, Saksa ja Luxembourg ovat hyvin perhekeskeisiä. Jälkimmäisissä maissa on myös vahvat ja perinteiset sukupuoliroolit.

Perhepolitiikalla voidaan yrittää vaikuttaa perheisiin monilla eri tavoilla ja osa-alueilla. Jokaisella maalla on omanlaiset tavoitteet ja järjestelmät, ja nämä järjestelmät ovat myös muuttuneet paljon viimeisten vuosien aikana Euroopassa. Perhepolitiikan tärkeys ja vaikuttavuus on huomattu monissa maissa. (Daly & Ferragina, 2018.) Seuraavassa luvussa esitellään perhepolitiikan erilaisia keinoja.

2.2 Mitä ovat perhepolitiikan eri keinot?

Kun valtiot haluavat vaikuttaa perheisiin, se tapahtuu perhepolitiikan eri keinoilla. Maat kuitenkin poikkeavat toisistaan tavoitteiltaan ja järjestelmiltään. Bradshaw ja Finch (2002) jakoivat eri perhepolitiikan vaikutuskeinot seuraaviin kategorioihin:

rahallinen avustus, asumiseen liittyvät tuet, varhaiskasvatuksen ja koulutuksen kustannukset, terveystalvelut, perhevapaat ja sosiaaliapu.

Vaikka tämän tutkielman mielenkiinnon kohde on varhaiskasvatus, on myös tärkeää tutustua perhepolitiikan muihin vaikutuskeinoihin. Eri järjestelmien esittely antaa laajemman kuvan siitä, mitä perhepolitiikka on ja miten se vaihtelee Euroopassa. Eri keinot eivät myöskään ole toisistaan irrallisia, vaan ne muodostavat yhdessä isomman kokonaisuuden. Esimerkiksi perhevapaiden pituus usein määrittää milloin lapsi tarvitsee varhaiskasvatusta.

Seuraavaksi tutustutaan kolmeen tärkeimpään perhepolitiikan tukimuotoon: rahallinen tuki, perhevapaat ja varhaiskasvatus. Eri keinoista esitellään niiden tavoitteet ja viimeaikainen kehitys. Rahallinen tuki ja perhevapaat esitellään tässä osiossa, kun taas varhaiskasvatusta käsitellään seuraavassa luvussa tarkemmin. Lopuksi tehdään vielä katsaus siihen, miten eri keinoja käytetään Euroopassa.

Rahallisella tuella tarkoitetaan usein verohelpotusten tai suoraan rahan antamista lapsiperheille (Bradshaw & Finch, 2002). Bradshaw (2018) käyttää taas laajempaa määritelmää. Hänen määritelmänsä sisältää suorat lapsilisät ja verohelpotukset, mutta myös Bradshaw ja Finchin (2002) erottamat asumis- ja terveystenonjen ja koulutuksen rahallisen tukemisen. Erilaiset rahalliset tuet ovat usein harkinnanvaraisia, vaikkakin joissain maissa universaaleja (esimerkiksi Suomen lapsilisä). Rahallisen tuen tarkoitus on kompensoida lapsesta aiheutuvia kuluja vanhemmille.

Rahallinen tuki vaikuttaa erityisesti lapsiköyhyyteen ja äitien ostovoimaan. Jotkut rikkaat maat ovat myös yrittäneet käyttää rahallista tukea keinona saada syntyvyyttä korkeammaksi, mutta tämän toimivuudesta ei kuitenkaan ole vankkoja todisteita. Sen sijaan on argumentoitu, että köyhissä maissa, joissa ei ole tarjolla tukea ja syntyvyys on korkea, tuki voisi alentaa syntyvyyttä. Näissä maissa rahallinen tuki helpottaisi perheiden heikkoja taloustilanteita, joka usein johtaa suurempiin lapsilukuihin. (Bradshawn, 2018.)

Myös Daly ja Ferragina (2018) ovat huomanneet, kuinka maat haluavat nykyään käyttää rahallista tukea ratkaisuna lapsiköyhyyteen. Heidän mukaansa maat panostavat vähemmän universaaleihin tukiin. Sen sijaan rahaa ohjataan sitä todella tarvitseville. Samaan aikaan monet maat ovat siirtyneet veropainotteisiin tukiin.

Perhevapaat ovat toinen suosittu ja näkyvä perhepolitiikan keino. Ne antavat vanhemmille mahdollisuuden irroittautua työelämästä, kun lapsi syntyy. Perhevapaat voidaan jakaa kolmeen eri luokkaan, sen mukaan kenellä on oikeus pitää vapaata. Äitiysvapaa on äidille, ja se alkaa usein hieman ennen lapsen syntymää. Isille on oma isyysvapaa. Vanhempainvapaa on vapaasti jaettavaa vapaata, jonka pitämisestä perhe sopii keskenään. Joissain maissa on näiden vapaiden lisäksi vielä kotihoidontuki. Sitä saa muiden perhevapaiden jälkeen, jos lasta hoidetaan kotona. Vapaiden pituudet ja korvaustasot vaihtelevat maittain (Thévenon, 2018).

Äitiysvapaan alkuperäinen tarkoitus on ollut äidin ja lapsen terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen (Gauthier, 1996, viitattu Daly, 2020). Isyysvapaalla nähdään monia tehtäviä, joista yksi on erityisesti sukupuolten tasa-arvon lisääminen (ks. van Belle, 2016b). Koska perhevapailla on monia hyviä vaikutuksia, on Euroopan unioni tehnyt niistä erilaisia suosituksia. Vuonna 2019 annetussa direktiivissä (2019/1158) maita ohjeistetaan antamaan perheille ainakin neljä kuukautta vanhempainvapaata, josta voi antaa toiselle vanhemmalle korkeintaan kaksi kuukautta. Direktiivi ohjeistaa myös maita antamaan isille ainakin kaksi viikkoa vapaata lapsen syntymän aikaan.

Daly ja Ferragina (2018) ovat tutkineet perhevapaiden kehitystä eri vuosikymmeninä. He huomasivat, että kaikki vapaat ovat pidentyneet ja korvaustasot ovat nousseet rikkaissa maissa. Tällä hetkellä maat keskittyvät erityisesti isien vapaiden parantamiseen. Esimerkiksi Suomen perhevapaauudistuksessa isien vapaat kasvoivat huomattavasti (Eduskunta, 2022). Myös Ranskassa isyysloma kaksinkertaistui vuonna 2021 (France24, 2021).

Kolmas tärkeä ja näkyvä perhepolitiikan keino ja tämän tutkielman mielenkiinnonkohde on varhaiskasvatus. Varhaiskasvatus, joka kulkee kansainvälisessä

kirjallisuudessa nimellä *early childhood education and care* (tai *ECEC*), tarkoittaa lapsen hoitoa ennen kouluikää. Jotkut maat ovat kuitenkin jakaneet järjestelmänsä niin, että alle kolmevuotiaille kyse on enemmän päivähoidosta. Sen sijaan yli kolmevuotiailla hoito muuttuu enemmän koulumaiseksi ja keskittyy opetukseen. (Eurydice, 2019.) Varhaiskasvatuksella on positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen ja naisten työmarkkina-asemaan (Rostgaard, 2018). Varhaiskasvatuksen vaikutuksiin ja järjestelmiin tutustutaan paremmin luvussa 3.

Eurostatin (2022b) tilastot vuodelta 2019 kertovat hyvin, miten erilaista perhepolitiikka on EU-maissa. Keskimäärin maat käyttävät 2,3 prosenttia bruttokansantuotteesta perhepoliittisiin järjestelmiin. Suhteellisesti eniten rahaa käyttävät Saksa, Tanska ja Luxembourg (3,3 %) ja vähiten Malta (0,8 %). Prosenttiosuus ei kuitenkaan kerro kaikkea, joten Eurostat on muuttanut eri järjestelmistä saadut tuet rahaksi huomioiden maiden hintatason. Korkeimmat tuet olivat Pohjoismaissa, sekä Luxembourgin, Saksassa ja Itävallassa. Heikoiten taas sijoittuivat Itä- ja Etelä-Euroopan maat, joista heikoin oli Malta. Yleisesti maat käyttävät eniten rahaa lapsilisiin ja varhaiskasvatukseen.

Perhepolitiikka on hyvin erilaista eri maissa, ja jotkut tutkijat ovat yrittäneet luokitella maita erilaisiin perhepolitiikka regimeihin. Yksi esimerkki luokittelusta on Thévenonin (2011) OECD-maiden jaottelu. Koska perhepolitiikka on kehittynyt paljon viimeisten vuosien aikana, jaottelu ei välttämättä täsmää enää kaikkien maiden kohdalla. Kuitenkin Daly ja Ferragina (2018) ovat havainneet, että perhepolitiikka kehittyy kerroksittain vanhan päälle, joten Thévenonin jaottelua voidaan pitää edelleen mielekkäänä.

Thévenon (2011) löysi viisi erilaista perhepolitiikkamaaryhmää. Pohjoismaissa on vahvat perhevapaat kuin myös varhaiskasvatusjärjestelmät. Tämä mahdollistaa työn ja perheen yhteensovittamisen. Anglosaksisissa maissa tuki on usein rahallista ja se keskittyy sitä eniten tarvitseville perheille. Etelä-Euroopassa taas perhevapaat ovat lyhyet ja rahallisia tukia ei ole paljoa. Keski-Euroopassa maat auttavat perheitä erilaisilla veroratkaisuilla ja tulonsiirroilla. Itä-Euroopan maat muodostavat sekalaisen

ryhmän, jossa perhepolitiikka on kehittynyt eri maissa eri tavoilla. Lisäksi vuonna 2011 monissa Itä-Euroopan maissa perhepolitiikan kehitys on ollut vielä kesken.

3 Varhaiskasvatus perhepolitiikan keinona

3.1 Mitä ovat varhaiskasvatuksen tavoitteet?

Varhaiskasvatus ei ole uusi keksintö. Esimerkiksi Belgiassa avattiin ensimmäinen lastenhoitopaikka jo 1800-luvun lopulla. Tällöin päivähoito nähtiin ratkaisuna korkeaan lapsikuolleisuuteen. Lisäksi se oli tapa saada köyhät äidit sivistymään ja töihin. Varhaiskasvatuksen alkuaikoina juuri huonoimmassa asemassa olevien äitien lapset olivat hoidossa. (Vandenbroeck, 2006.)

Alila ja kumppanien (2014) selvitys varhaiskasvatuksesta Suomessa avaa sen historiaa. Suomessa varhaiskasvatusjärjestelmän, josta silloin vielä puhuttiin päivähoitona, alku kiinnittyi vahvasti toisen maailmansodan jälkeiseen Suomeen. Perheet muuttivat kaupunkeihin ja naiset siirtyivät palvelualoille töihin. Päivähoitopaikat olivat tuolloin työvoimapolitiittinen ratkaisu, sillä ne mahdollistivat naisten työllisyyden. Tämä taas kiihdytti talouskasvua.

Euroopassa varhaiskasvatusta käyttävien äitien joukko muuttui huomattavasti 1970- ja 1980-luvuilla nousevan feminismin ansiosta. Varhaiskasvatus nähtiin nyt tapana saada kaikki, ei vain köyhät, äidit työmarkkinoille. Näin varhaiskasvatuksesta tuli ratkaisu sukupuolten tasa-arvoon. Maissa, joissa oli jo varhaiskasvatusjärjestelmiä tähän aikaan, lisättiin niihin paikkoja. Samaan aikaan palvelun käyttäjäkunta muuttui, kun keskiluokkaiset vanhemmat tarvitsivat lapsilleen aikaisempaa useammin hoitoa. (Vandenbroeck, 2020.)

Varhaiskasvatus nousi uudelleen keskusteluun 2000-luvulla, kun maat alkoivat kiinnittämään huomiota lasten oikeuksiin ja koulutustason nostamiseen (Daly, 2020). Suomessakin varhaiskasvatuksen pedagogiikkaa on alettu kehittämään erityisesti 2000-luvulla. Lisäksi vuonna 2013 varhaiskasvatus siirtyi opetus- ja kulttuuriministeriön hallinnan alle. (Alila yms., 2014.)

Varhaiskasvatuksella on siis jo pitkä historia osassa maita, ja varhaiskasvatuksen tavoitteet ovat vaihdelleet ajan mukaan. Nykyisin varhaiskasvatuksella on kaksi selkeää

tavoitetta: lapsen kehityksen tukeminen ja naisten työllisyyden mahdollistaminen. Naisten työllisyyden parantaminen taas vaikuttaa tasa-arvoon niin yhteiskunnassa kuin perheissä yleisesti. Lisäksi naisten paremman työaseman uskotaan auttavan lapsiköyhyyden torjumisessa. (Rostgaard, 2018). Tässä tutkielmassa varhaiskasvatusta lähestytään lapsinäkökulmasta, ja seuraavaksi esitellään tutkimuksia varhaiskasvatuksen vaikutuksista lapsiin.

Varhaiskasvatuksella on todettu suuremmaksi osaksi positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen Euroopassa (ks. Vandenbroeck yms., 2018 laaja kirjallisuuskatsaus vaikutuksista). Positiivisia yhteyksiä on löydetty monilla eri osa-alueilla, kuten esimerkiksi yhteyksiä motorisiin ja sosiaalisiin taitoihin. Saksalaisen tutkimuksen mukaan varhaiskasvatuksella oli positiivinen vaikutus kaikkien lasten kehitykseen, mutta riippuen lapsen taustasta/piirteistä vaikutuksen voimakkuus eri osa-alueilla vaihtelee. Esimerkiksi erityisesti poikien sosiaalisemotionaaliset taidot kehittyivät varhaiskasvatuksessa. (Felfe & Lavile, 2011.)

Monet tutkimukset ovat huomanneet, että vaikutukset eivät jää vain lapsuuden kehitykseen vaan ovat pysyvämpiä ja näkyvät vielä aikuisuudessakin (ks. Vandenbroeck yms. 2018; Van Belle 2016a). Esimerkiksi Suomessa varhaiskasvatuksessa olleilla lapsilla on parempi keskiarvo yläasteen lopussa (Hiilamo, Merikukka & Haataja, 2018). Norjassa taas Havnes ja Mogstad (2011) huomasivat, että varhaiskasvatuksessa olleet lapset jatkoivat todennäköisemmin yliopistoon eivätkä jättäneet koulua kesken.

Kun puhutaan varhaiskasvatuksen vaikutuksista, on tärkeä huomata varhaiskasvatuksen eroavaisuudet esimerkiksi laadussa. Van Huizen & Plantenga (2018) huomasivat omassa kirjallisuuskatsauksessaan, että laadukas varhaiskasvatus tuottaa useammin positiivisia tuloksia kuin huonompi laatuinen. Myös julkinen varhaiskasvatus tuottaa heidän mukaansa parempia vaikutuksia kuin yksityinen. Varhaiskasvatuksen laadusta ja saatavuudesta kerrotaan enemmän seuraavassa luvussa.

Yksi toistuva teema varhaiskasvatustutkimuksessa on huomio siitä, että siitä hyötyvät eniten lapset, joilla on haavoittuvainen asema (ks. Van Huizen & Plantenga, 2018; Felfe & Lavile, 2011; Lanfanchi, Gruber and Gay, 2003, viitattu Vandenbroeck, 2020). Haavoittuvalla asemalla tarkoitetaan tässä kohtaa esimerkiksi perheitä, joilla on heikko sosiaalinen asema, tai perheitä, joilla on maahanmuuttajatausta. Luvussa 3.3 keskustellaan siitä, kuinka nämä lapset ovat harvemmin varhaiskasvatuksessa.

Yllä esitettyihin tutkimuksiin nojaten varhaiskasvatukseen voidaan yhdistää kaksi sosiaalitieteen teoriaa: inhimillinen pääoma ja mahdollisuuksien tasa-arvo. Varhaiskasvatuksen pitkäaikaiset vaikutukset kiinnittyvät inhimillisen pääoman teoriaan (human capital theory). Theodore Schultz (1961) painotti jo 1960-luvulla, kuinka tärkeää on investoida inhimilliseen pääomaan. Inhimillinen pääoma tarkoittaa esimerkiksi koulutusta ja taitoja, joita ihmisellä on. Varhaiskasvatuksella on tärkeä tehtävä inhimillisen pääoman kasvatuksessa, sillä se opettaa lapsille paljon taitoja ja luo pohjaa uuden oppimiseen.

Tämä on myös lähellä mahdollisuuksien tasa-arvon ideaa. John Rawls on keskittynyt teoksissaan oikeudenmukaisuuteen ja kehittänyt ajatuksen mahdollisuuksien tasa-arvosta. Sen perusideana on, että ihmisen taustalla ei pitäisi olla vaikutusta mahdollisuuksiin myöhemmässä elämässä. (Kaufman, 2018.) Varhaiskasvatus voidaan nähdä mahdollisuuksien tasa-arvoa edistävänä, sillä se auttaa heikossa asemassa olevia lapsia ja parantaa erityisesti heidän mahdollisuuksiaan.

Nobelisti Heckman (2006) ehdottaakin oman tutkimuksensa perusteella, että taloudellisesti tai sosiaalisesti heikommassa asemassa oleviin lapsiin keskittyvät investoinnit ovat kannattavinta juuri aikaisessa lapsuudessa. Tällöin niillä on kaikista voimakkain vaikutus tulevaan elämään. Myöhemmin tehdyt investoinnit eivät tuota yhtä hyvää ja voimakasta tulosta. Varhaiskasvatuksen voidaan ajatella paikkaavan haavoittuvassa asemassa olevien lasten heikompaa lähtötasoa. Tämä nostaa varhaiskasvatuksen tärkeäksi politiikan keinoksi ja tekee sen eriarvoisesta käytöstä huolestuttavaa.

Tiivistettynä voidaan sanoa, että varhaiskasvatuksella on hyviä vaikutuksia niin lapsiin, yleisesti yhteiskuntaan kuin myös vanhempiin. Tämän lisäksi nämä vaikutukset kietoutuvat yhteen, sillä lapsen hyvä kehitys on hyväksi kaikille osapuolille. Kun otetaan huomioon varhaiskasvatuksen yhteys mahdollisuuksien tasa-arvoon ja sen pitkäkestoiset vaikutukset, on selvää, että varhaiskasvatus on kannattava järjestelmä.

3.2 Minkälaisia varhaiskasvatusjärjestelmiä Euroopassa on?

Luvussa 3.1 esiteltiin varhaiskasvatuksen monia positiivisia vaikutuksia. Näiden vaikutusten ansiosta siitä on tullut suosittu perhepolitiikan keino. EU ja OECD jopa suosittelevat jäsenmailleen universaalia varhaiskasvatusjärjestelmää. (Rostgaard, 2018). EU on myös asettanut monia erilaisia varhaiskasvatustavoitteita kuten käyttöastetavoitteita (Euroopan komissio, 2022). Seuraavaksi tutustutaan nykyisiin varhaiskasvatusjärjestelmiin Euroopassa.

Koska tämä tutkielma keskittyy suurimmaksi osaksi maatason piirteisiin ja mukana on iso joukko maita, maiden erilaisia järjestelmiä ei esitellä tarkasti. Sen sijaan taulukossa 1 esitellään tutkimuksessa mukana olevien maiden (OECD-maat Euroopassa, tarkempi selitys maarajaukselle on alaluvussa 4.2) järjestelmien piirteitä ja tunnuslukuja. Taulukon tiedot ovat enimmäkseen vuodelta 2018 eli samalta vuodelta kuin tämän tutkimuksen aineisto. Huomioitavaa on se, että moni maa tarjoaa lapsille universaalin ja laillisen oikeuden varhaiskasvatukseen. Tämä tarkoittaa, että valtiolla on velvollisuus tarjota lapselle kustannushelpotettu varhaiskasvatuspaikka katsomatta vanhempien taustaa tai työtilannetta (Eurydice, 2018).

Taulukko 1 kertoo, kuinka varhaiskasvatusta käytetään eri tavalla eri maissa. Maissa kuten Itävallassa, Sveitsissä ja Alankomaissa lapset ovat usein osa-aikaisessa hoidossa, kun taas muissa maissa lapset ovat hoidossa lähes kokopäiväisesti (yli 30 tuntia viikossa). Maat ovat myös hyvin samanlaisia kolmevuotiaiden hoidon suhteen. Kymmenessä maassa yli 90 prosenttia kolmevuotiaista on varhaiskasvatuksen piirissä ja vain kuudessa maassa alle 80 prosenttia kolmevuotiaista on hoidossa. Kreikka

poikkeaa huomattavasti muista maista, sillä siellä ryhmien osallistumisasteet ovat samalla tasolla eli hieman yli 30 prosenttia.

Maiden erot tulevat selkeimmin esiin alle kolmevuotiaiden varhaiskasvatuksessa. Alhaisin osallistumisaste on Tšekissä (11 %) ja korkein taas Luxembourgissa (63,6 %). Seitsemän maata (Itävalta, Tšekki, Viro, Unkari, Italia, Latvia ja Puola) eivät olleet vuoteen 2018 mennessä päässeet EU:n vuoden 2010 osallistumisastetavoitteeseen (alle kolmevuotiaista 33 % hoidossa) (Euroopan komissio, 2022). Suomi on vuonna 2019 juuri tässä tavoitteessa. Alle kolmevuotiaiden osallistumisen vaihtelun takia, ja koska sen nostamiseen on selkeä intressi Euroopan unionilla, tässä tutkielmassa keskitytään tähän ryhmään.

Taulukko 1 Tutkielmassa mukana olevien maiden tilastoja varhaiskasvatuksesta. Tietojen lähteet taulukon alla

Maa (lyhenne)	Universaali oikeus alkaa¹	Alle 3- vuotiaiden hoitotunnit viikossa (keskiarvo²)³	Alle 3-vuotiaat varhaiskasva- tuksessa (%)³	3-vuotiaat varhaiskasva- tuksessa (%)³
Itävalta (AT)		22,8	20,9	77,3
Belgia (BE)	3 v	32,3	56,8	98,5
Tšekki (CZ)	4 v	21,4	11,0	77,4
Tanska (DK)	6 kk	34,1	56,0	98,3
Viro (EE)	1 v 6 kk	33,2	27,7	88,8
Kreikka (EL)		27,2	35,5	30,4
Suomi (FI)	9 kk	32,6	33,4	77,4
Ranska (FR)	3 v	31,6	57,5	100
Unkari (HU) ⁴		33,2	16,5	85,5
Islanti (IS)		38,1	58,9	96,6
Irlanti (IE)		27,5	41,3	97,6
Italia (IT)		33,3	26,1	90,9

Latvia (LV)	1 v 6 kk	38,7	25,9	88,7
Liettua (LT)		-	28,3	82,9
Luxembourg (LU)	3 v	37,6	63,6	69,4
Alankomaa (NL)		17,1	58,4	74,3
Norja (NO)	1 v	34,6	57,3	96,1
Puola (PL)	3 v	34,4	13,5	69,0
Portugali (PT)	4 v	38,6	39,7	83,4
Slovenia (SI)	11 kk	36,9	42,6	87,1
Espanja (ES)		26,8	38,3	96,5
Ruotsi (SE)	1 v	31,7	46,3	92,4
Sveitsi (CH)		19,3	38,0	
Iso-Britannia (UK)	3 v	19,5	45,1	100
Keskiarvo		30,5	39,1	86,0

¹ Eurydice, 2018

² Keskiarvo laskettu lapsilta, jotka ovat hoidossa. Tiedot ovat suurimmaksi osaksi vuodelta 2019

³ Perustuu OECD (a) tietoihin. Tiedot ovat vuodelta 2018

⁴ Pakollinen varhaiskasvatus alkaa 3-vuotiaana

Taulukossa 1 näkyy selvästi, kuinka erilaisia arvoja maat saavat. Kun katsotaan eri järjestelmien lukuja, onkin tärkeää ottaa huomioon kaksi ulottuvuutta: varhaiskasvatuksen saatavuus ja laatu. Eri maissa järjestelmät eroavat toisistaan huomattavasti näissä ulottuvuuksissa. Niillä on myös suora yhteys siihen, kenellä on mahdollisuus käyttää varhaiskasvatusta.

Vandenbroeck (2020, 174–177) listaa kirjan luvussaan eri asioita, jotka vaikuttavat laatuun: työntekijöiden koulutusaste, työntekijöiden työympäristö, kuinka monta lasta per aikuinen, tilan määrä, turvallisuusvaatimukset ja hoidon tavoitteet. Säännöt ja ohjeet näistä kriteereistä vaihtelevat maittain, mutta joskus myös maan sisällä. Esimerkiksi Hollannissa on huomattu, että julkisella puolella hoidon laatu on parempaa monilla osa-alueilla verrattuna yksityiseen hoitoon (Van der Werf, 2020, viitattu Vandenbroeck, 2020).

Kun puhutaan varhaiskasvatuksesta Euroopassa, pitää ottaa huomioon myös maiden erilaiset koulutusjärjestelmät. Useissa maissa yli kolmevuotiaiden hoito muuttuu koulupainotteiseksi (Eurydice, 2019). Lisäksi osassa maissa koulun aloitusikä on paljon aikaisempi kuin toisissa, joten lapsi viettää vähemmän aikaa varhaiskasvatuksen piirissä. Muutamissa maissa (esimerkiksi Luxembourg ja Unkari) taas varhaiskasvatus muuttuu pakolliseksi tietyn ikäisille. (Eurydice, 2018.)

Varhaiskasvatuksen laatua ja sisältöä tärkeämpi asia on kuitenkin sen saatavuus. Vandebroek (2020) on argumentoinut, että koska monissa maissa on pula varhaiskasvatuspaikoista, ei vanhemmilla ole vaihtoehtoa laadun suhteen. Nieuwenhuis ja kumppanit (2022) tutkivat varhaiskasvatuksen uudistuksia Euroopassa ja huomasivat, että yksikään uudistus ei keskittynyt vain laadun parantamiseen. Se oli osa muutamia uudistuksia, mutta ensisijaisesti uudistukset keskittyivät saatavuuteen. Näin ollen, vaikka hoidon laadussa voi olla paljon eroja, tällä hetkellä on tärkeämpää keskittyä varhaiskasvatuksen saatavuuteen, jossa on monissa maissa vielä ongelmia (Eurydice, 2019).

Varhaiskasvatuksen saatavuudella on kaksi ulottuvuutta: varhaiskasvatuspaikkojen määrä ja palvelun hinta. Varhaiskasvatuspaikkoja ei ole monissa maissa tarpeeksi, ja ne voivat olla jakautuneet eri alueille eri tavalla. Samaan aikaan monissa maissa varhaiskasvatus on myös hyvin kallista ja vanhemmilla ei ole välttämättä varaa siihen. (Vandebroek, 2020.)

Varhaiskasvatuksen hinta vaihtelee maittain todella paljon. Tämä vaihtelu liittyy osin siihen, onko varhaiskasvatus järjestetty yksityisesti vai julkisesti. Suurin osa EU-maista kuitenkin tukee maksuissa vähävaraisia perheitä ja yksinhuoltajaperheitä. Tämä voi tapahtua joko tuloihin perustuvien maksujen kautta, tarveperusteisena varhaiskasvatustukena tai antamalla lisätukea muun sosiaaliturvan päälle. (OECD, 2020.) Varhaiskasvatuksen saatavuuden ongelmat ovat myös vahvasti yhteydessä palvelun eriarvoiseen käyttöön, josta kerrotaan lisää luvussa 3.3.

On huomioitava, että virallinen varhaiskasvatus ei ole ainoa tapa hoitaa lapsia. Vaihtoehtoisina tapoina voivat olla ei-virallinen hoito (esimerkiksi sukulaiset) tai ostetut lastenhoitopalvelut (esimerkiksi au pair -palvelu). Erityisesti Välimeren alueella isovanhemmilla on tärkeä rooli lastenhoidossa. He paikkaavat puuttuvaa varhaiskasvatusta. Tarjolla oleva varhaiskasvatus ja kannattavat perhevapaat vähentävät isovanhempien antaman hoidon tarvetta. (Bordone, Arpino & Aassve, 2016.)

Euroopassa on monenlaisia varhaiskasvatusjärjestelmiä, niin sisällöltään, saatavuudeltaan kuin osallistumisasteeltaan. Kansainvälisten järjestöjen tavoite universaalista varhaiskasvatuksesta on toteutunut osassa maissa, mutta osassa tähän on vielä matkaa (Rostgaard, 2018). Erilaiset varhaiskasvatusjärjestelmät mahdollistavat varhaiskasvatuksen, mutta on toinen asia, ketkä käyttävät varhaiskasvatusta ja mitkä tekijät vaikuttavat käyttöön. Näitä asioita käydään läpi seuraavassa osiossa.

3.3 Ketkä osallistuvat varhaiskasvatukseen?

Varhaiskasvatukseen osallistumiseen liittyy paljon eri asioita: hoidon laatu ja saatavuus, maan yleisempi perhepolitiikka ja osaksi myös kulttuuri. Samalla viralliset tahot kannustavat vanhempia varhaiskasvatuksen käyttöön. Tämän takia monet tutkimukset keskittyvät siihen, ketkä käyttävät varhaiskasvatusta tällä hetkellä. Nämä tutkimukset voidaan jakaa kahteen ryhmään: maan sisällä tehdyt tutkimukset ja vertailevat tutkimukset.

Maiden sisällä varhaiskasvatuksen käytön eroja on tutkittu ympäri maailmaa, ja tutkimusten tulokset toistavat usein toisiaan. Esimerkiksi Kachi ja kumppanit (2019) tutkivat varhaiskasvatusta Japanissa ja huomasivat, että perheen heikommalla tulotasolla, kuin myös muulla huono-osaisuudella ja lapsen huonolla terveydellä, oli yhteys siihen, että lapsi on harvemmin varhaiskasvatuksessa. Sylvan ja kumppaneiden (2007) Iso-Britanniassa tehty tutkimus taas paljasti, että kun lapsi oli kolme kuukautta,

matala sosioekonominen asema ennusti, että lapsi olisi todennäköisemmin hoidossa. Lapsen vanhetessa tämä yhteys kuitenkin kääntyi.

Muutammat tutkimukset ovat ottaneet huomioon myös varhaiskasvatuksen laadun. Norjalaiset tutkijat löysivät, että vanhemman parempi sosioekonominen asema oli yhteydessä parempilaatuisen varhaiskasvatuksen käyttöön. (Alexandersen yms., 2021.) Saksalainen tutkimus otti myös huomioon laadun ja löysi saman yhteyden. Lisäksi heidän mukaansa maahanmuuttajien lapset olivat useammin huonolaatuisessa hoidossa. (Stahl, Schober & Spiess, 2018.)

Kun varhaiskasvatuksen käyttöä on kansainvälisesti vertailtu, vaihtoehtoina on ollut joko muutaman maan vertailu toisiinsa tai suuremman maajoukon vertailu maamuuttajilla. Hyvä esimerkki ensimmäisestä on Krapfin (2014) artikkeli, joka vertaili 2-vuotiaiden varhaiskasvatusta Suomessa, Ruotsissa ja Länsi-Saksassa. Hän huomasi, että äidin koulutuksella ei ollut yhteyttä Ruotsissa, mutta Suomessa ja Länsi-Saksassa äidin korkea koulutus ennusti varhaiskasvatukseen yleisempää osallistumista. Hän argumentoi, että syynä on Ruotsissa vallitseva vahva kahden vanhemman elättäjämallin kannatus, jota ei samalla tavalla ole Suomessa ja Saksassa.

Petitclerc ja kumppanit (2017) taas vertailivat vanhempien sosioekonomisen aseman yhteyttä varhaiskasvatukseen Iso-Britanniassa, Yhdysvalloissa, Kanadassa, Alankomaissa ja Norjassa. He olivat kiinnostuneita maiden järjestelmien ja poliittisen ilmapiirin vaikutuksesta eriarvoiseen käyttöön. Heidän mukaansa jopa maissa, joissa varhaiskasvatusmaksut olivat matalampia köyhille perheille, äidin matala koulutus ennusti vähäisempää varhaiskasvatuksen osallistumista. Koulutuksen yhteys näkyy siis ympäri maailmaa.

Luvussa 3.1 käytiin läpi varhaiskasvatuksen positiivisia vaikutuksia lapsiin ja erityisesti niihin lapsiin, jotka ovat haavoittuvassa asemassa. Samalla on selvää, että juuri nämä lapset eivät tällä hetkellä ole varhaiskasvatuksessa. Tämä on ongelma niin lasten kuin yhteiskunnan kannalta. Koska ongelma on vakava, ovat tutkijat yrittäneet löytää erilaisia syitä varhaiskasvatuksen eriarvoisuudelle.

Yksi yhteyttä selittävä tekijä on työmarkkinoihin liittyvät syyt. Belgialaisessa tutkimuksessa tutkittiin eri koulutusasteisten äitien työmarkkinamahdollisuuksien yhteyttä varhaiskasvatukseen käyttöön. Tutkijat löysivät vahvan yhteyden äitien vähäisen koulutuksen ja heikkojen työmarkkinamahdollisuuksien välillä. (Biegel & Maes, 2022.) Jos äidillä ei ole työpaikkaa, johon palata, jää hän helpommin lapsen kanssa kotiin.

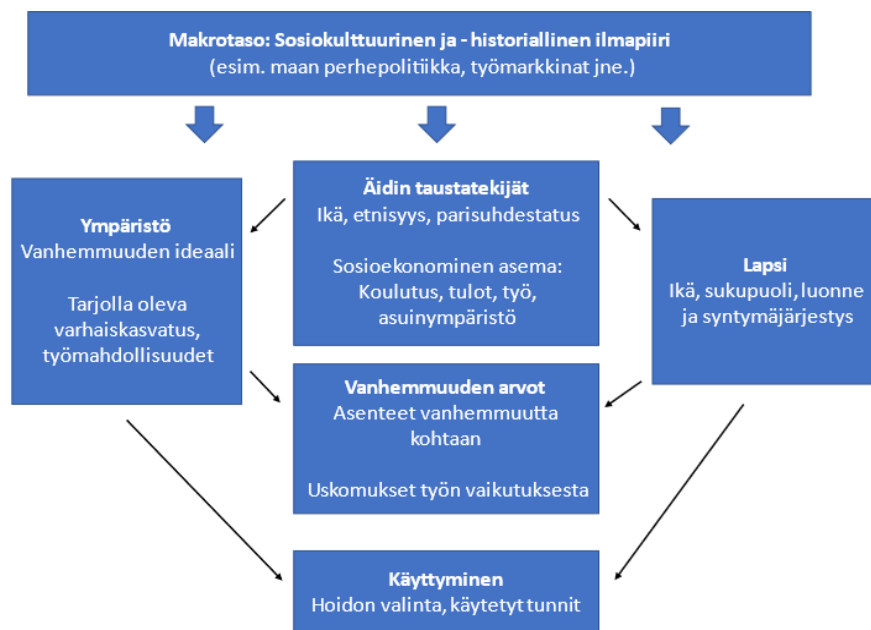
Toinen mahdollinen syy on kotiäitiyden normi. Suomessa matalammin kouluttautuneet äidit perustelivat kotona olemista usein kotiäitiyden tärkeydellä (Hietamäki yms. 2018). Salin, Ylikännö ja Hakovirta (2018) tutkivat kehittyneitä maita ja löysivät matalan koulutuksen ja mieselättäjämallin kannatuksen välillä vahvan positiivisen yhteyden. He huomioivat myös, että yleisesti mallin kannatus vaihteli paljon maittain ja erityisesti Itä-Euroopan maissa kannatettiin äidin kotona olemista. Näin ollen varhaiskasvatukseen käyttäminen tai käyttämättä jättäminen voi olla myös arvokysymys. Tätä myös Krapf (2014) mietti omassa artikkelissaan. Van Lancker ja Ghysels (2016) taas eivät löytäneet omassa tutkimuksessaan yhteyttä äitiyden normien ja varhaiskasvatukseen eriarvoisen käytön välillä, mutta epäilivät mahdollista epäsuoraa yhteyttä.

Varhaiskasvatukseen saatavuutta ei voida unohtaa, kun puhutaan käytön eriarvoisuudesta. Korkeat päivähoitomaksut voivat estää varhaiskasvatukseen pääsyn. Joissain tapauksissa voi olla kannattavampaa, että äiti pysyy kotona kuin, että hänen saamasta palkastaan maksettaisiin korkeita hoitomaksuja. Lisäksi on huomattu, että, jos hoitopaikkaan on jonoa, paikat suosivat äitejä, joilla on vakaa työpaikka ja työajat (Vandebroeck, 2020).

Vanhempien sosioekonomisen aseman yhteys varhaiskasvatukseen käyttöön (suoraan tai muiden ilmiöiden kautta) ei kuitenkaan ole ainoa tekijä varhaiskasvatukseen käytössä. Jos perheessä on useampia lapsia, on varhaiskasvatukseen käyttö epätodennäköisempää (Petitclerc yms., 2017). Lisäksi Saksassa yksinhuoltajaäidit käyttävät varhaiskasvatusta enemmän kuin naimisissa olevat äidit (Krapf, 2014). Euroopan maissa myös maahanmuuttajat käyttävät varhaiskasvatusta vähemmän

verrattuna syntyperäisiin kansalaisiin. Tämä yhteys vaihtelee kuitenkin paljon maiden välillä. (Van Lancker & Pavolini, 2022.)

Varhaiskasvatuksen valintaan vaikuttaa siis moni eri piirre perheessä ja vanhemmissa. Sylva ja kumppanit (2007) ovat omassa artikkelissaan jatkaneet Pungellon ja Kurtz-Costesin (1999) alun perin kehittämää mallia, joka selittää vanhempien lastenhoidon valintoja. He lisäsivät perheen piirteiden lisäksi mukaan myös maiden tuomat rakenteet (kuvio 1). Malli tiivistää, kuinka valintaan liittyy monia eri tekijöitä.

Kuvio 1 Sylvan ja kumppaneiden (2007) malli varhaiskasvatuksen käyttöön liittyvistä ulottuvuuksista

Maan rakenteiden lisäämisen tärkeyttä ei voida vähätellä. Van Lancker ja Ghysels (2016) keskittyivät omassa artikkelissaan tutkimaan juuri eri maiden piirteiden ja eriarvoisuuden yhteyttä suurella maajoukolla. He huomasivat, että valtiolla on suuri rooli eriarvoisuuden vähentämisessä, jos se keskittyy tarjoamaan edullista, saatavilla olevaa ja laadukasta varhaiskasvatusta sen kansalaisille. Sen sijaan pitkät perhevapaat lisäävät eriarvoisuutta, sillä ne kannattavat kotiäitiyttä. Perhevapaiden vaikutuksen huomasivat myös Petitclerc ja kumppanit (2017).

Sen sijaan valtion varhaiskasvatusmenojen ja varhaiskasvatuksen eriarvoisuuden yhteys ei ole niin yksinkertainen. Van Lancker ja Ghysels (2016) eivät löytäneet suoraa yhteyttä kuluttamisen ja eriarvoisuuden välillä, mutta epäilivät epäsuoraa yhteyttä. Voikin olla tärkeämpää, miten rahaa käytetään kuin kuinka paljon sitä käytetään. Van Lanckerin (2018) kaksi vuotta myöhemmin kirjoittama artikkeli vahvistaa tätä ajatusta. Hän löysi, että suuremmat varhaiskasvatusmenot nostavat osallistumisastetta, mutta sillä ei ole suoraa yhteyttä eriarvoisuuteen.

Sylvan ja kumppaneiden (2007) päivitetty malli havainnollistaa hyvin, kuinka monta asiaa liittyy hoidon valintaan ja kuinka ne ovat yhteydessä toisiinsa. Vanhempien sosioekonominen asema on vain yksi seikka, mutta sillä on yhteys myös muihin muuttujiin. Maan rakenteet ja piirteet taas luovat kontekstin, jossa perheet toimivat ja tekevät valintoja. Tämä tutkielma tulee keskittymään jälkimmäiseen.

4 Tutkimusasetelma

4.1 Tutkimuskysymykset

Tässä tutkielmassa keskitytään vanhempien koulutuksen ja varhaiskasvatuksen yhteyteen. Kuten luvussa 3.3 esiteltiin, vanhempien taustan yhteyttä varhaiskasvatuksen käyttöön on tutkittu aiemminkin. Esimerkiksi Van Lancker ja Ghysels (2016) käyttivät tutkimuksessaan vuoden 2009 EU-SILC-aineistoa. Perhepolitiikassa on kuitenkin tapahtunut paljon muutoksia tämän jälkeen, joten tutkimustietoa tulee päivittää. Tämän lisäksi aiemmissa tutkimuksissa on usein tutkittu vain äitejä. Tässä tutkimuksessa mukana ovat myös isät, mikä mahdollistaa äidin ja isän koulutustasojen yhteyden vertailun.

Kyseessä on kvantitatiivinen tutkimus. Mielenkiintoisinta tutkimuksessa on kansainvälinen vertailu Euroopan OECD-maiden välillä. Tässä työssä tutkitaan suurta maajoukkoa, ja näitä maita tarkastellaan niiden piirteiden ja rakenteiden kautta. Tarkoituksena on saada kokonaisvaltainen kuva varhaiskasvatuksen eriarvoisuudesta Euroopassa. Mukana on yhteensä 24 Euroopan maata.

Tutkimuksen pääkysymys:

Miten vanhempien koulutuksen yhteys pienten lasten (0–2-vuotiaiden) varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaihtelee Euroopassa?

Pääkysymykseen vastataan kolmen alla olevan kysymyksen avulla. Kysymysten jälkeen suluissa lukee, mikä osa tuloksista vastaa kysymykseen. Kysymysten alla on hypoteesit, jotka on tehty aikaisemman tutkimuksen perusteella. Tutkielman analyysit etenevät vastaavassa järjestyksessä.

1. Kuinka yleistä varhaiskasvatuksen käyttö on Euroopassa ja mitkä tekijät ovat yhteydessä käyttöön? (kuvio 2 ja taulukko 3)

H₁ Varhaiskasvatusta käytetään eri maissa eri tavoin

H₂ Mitä kouluttautuneempi vanhempi on, sitä todennäköisemmin hänen lapsensa on varhaiskasvatuksessa

2. Onko vanhempien koulutuksen yhteys varhaiskasvatukseen erilaista eri Euroopan maissa? (kuvio 3 ja taulukko 4)

H₃ Koulutuksen yhteys on erilaista eri maissa

3. Selittävätkö maiden piirteet/rakenteet (tasa-arvo, varhaiskasvatusmenot, asenne ja työmarkkinat) koulutuksen yhteyden vaihtelua? (5.2 luvun kuvat)

H₄ Maiden eri piirteet vaikuttavat koulutuksen ja varhaiskasvatukseen osallistumisen yhteyteen

4.2 Aineisto

Tutkimuksessa käytetään aineistona EU-SILC eli European Union Statistics on Income and Living Conditions. Eurostat kerää aineiston joka vuosi Euroopan unionin maissa sekä muutamassa ulkopuolisessa, kuten Norjassa ja Sveitsissä. EU-SILCistä on kaksi versiota: pitkittäisaineisto, jossa samaa henkilöä tutkitaan neljä vuotta, ja poikittaisaineisto, jossa on joka vuosi uusi otos. Aineistosta löytyy tietoja muun muassa ihmisten toimeentulosta, syrjäytymisestä ja asuinoloista. (Eurostat, 2022a).

Tässä tutkielmassa käytetään vuoden 2018 poikittaisaineistoa, koska tuoreimmat varhaiskasvatuksen budjettitiedot ovat tältä vuodelta. EU-SILC valittiin aineistoksi, sillä siinä kysytään varhaiskasvatukseen osallistuminen tunneittain jokaisen lapsen kohdalla erikseen. Tämän lisäksi suuren maajoukon ansiosta aineisto mahdollistaa kansainvälisen vertailun. Myös aiemmat varhaiskasvatustutkimukset ovat käyttäneet samaa aineistona (ks. Van Lancker & Ghysels 2016; Krapf 2014).

Aineiston maajoukkoa on rajattu. Mukaan valittiin vain ne Euroopan maat, jotka ovat osa OECD-ryhmää. Tämä rajaus tehtiin, koska se mahdollistaa OECD:n keräämien tilastojen käyttämisen. Poikkeuksena maajoukosta puuttuu Slovakia, jossa oli vain muutama lapsi varhaiskasvatuksessa, ja Saksa, joka ei ole luovuttanut aineistoaan.

Rajausten jälkeen aineistoon jäi yhteensä 24 maata. Maat ja niiden järjestelmien tunnusluvut on esitelty luvun 3.2 taulukossa 1.

Tässä tutkimuksessa keskitytään alle kolmevuotiaisiin. Kyseisessä ikäryhmässä varhaiskasvatukseen osallistumisessa on suuria eroja maiden välillä. Kolmevuotiaat ja sitä vanhemmat taas ovat lähes kaikki hoidossa kaikissa maissa (ks. taulukko 1). Euroopan unionin aiemmat tavoitteet alle kolmevuotiaiden osallistumisasteesta eivät myöskään ole vielä täyttyneet monessa maassa, vaikka tavoitteena oli saavuttaa ne jo vuonna 2010 (Euroopan komissio, 2022). Tämä tekee erityisesti tämän ryhmän tarkastelusta tärkeää.

Lapsen iällä tarkoitetaan ikää haastattelupäivänä, ja tutkielmassa keskitytään perheen nuorimman alle kolmevuotiaan hoitoon. Tämän rajauksen lisäksi aineistossa on mukana vain yhden tai kahden vanhemman perheitä. Tämä tarkoittaa sitä, että rajauksen ulkopuolelle ovat jääneet esimerkiksi perheet, joissa on vanhempien lisäksi isovanhempia tai muita sukulaisia. Tämä voisi vaikuttaa varhaiskasvatuksen käyttöön tavalla, jota ei voida malleissa ottaa huomioon.

Edellä esitettyjen rajausten jälkeen otokseen jäi jäljelle alle kolmevuotiaiden vanhempia 19 300. Tämän jälkeen tarkistettiin, että vastaajien määrä perheissä vastaa perhemuuttujaa. Vastaajat, jotka olivat vastanneet epäloogisesti, ja vastaajat, joiden perheessä on kolme aikuista, poistettiin. Näitä havaintoja oli jäänyt mukaan 655. Seuraavaksi kahden vanhemman perheistä valittiin satunnaisesti mukaan vain yksi vanhempi, joka rajasi tutkittavan ryhmän 9 610 vanhempaan. Näin jokainen lapsi on vain kerran mukana aineistossa.

Lopuksi varmistettiin, että vanhemmat olivat vastanneet kaikkiin malleissa käytettäviin muuttujiin. Kaikkien rajausten ja varmistusten jälkeen mukaan jäi 9 389 vanhempaa. Eniten vanhempia on mukana Kreikasta (657) ja vähiten Liettuasta (141). Keskimäärin jokaisesta maasta on otoksessa 391 vanhempaa. Tarkat määrät maittain löytyvät liitetaulukosta 1.

4.3 Muuttujat

4.3.1 Yksilötaso

Yksilötasomuuttujien tarkat jakaumat maittain löytyvät liitetaulukosta 1 (s.54–55).

Alle kolmevuotiaan varhaiskasvatus

Tutkimuksen selitettävä muuttuja on varhaiskasvatukseen osallistuminen. EU-SILCissä kysytään, kuinka monta tuntia lapsi on normaalisti hoidossa viikon aikana. Tämä kysytään jokaisen perheessä olevan alle 12-vuotiaan lapsen kohdalla erikseen. Vastausvaihtoehtoja on monia, mutta ne on tässä tutkimuksessa yhdistetty Eurostatin virallisen hoidon määritelmän mukaan yhdeksi muuttujaksi (Eurostat, 2015).

Muuttuja on alun perin jatkuva, joka saa arvoja välillä 0 ja 80. Tässä tutkimuksessa ollaan kuitenkin kiinnostuneita enemmän siitä, käytetäänkö varhaiskasvatusta lainkaan kuin siitä, kuinka paljon sitä käytetään. Tämän takia muuttuja on muokattu kaksiluokkaiseksi eli lapsi ei ole varhaiskasvatuksessa (0 tuntia) tai lapsi on varhaiskasvatuksessa (ainakin 1 tunti varhaiskasvatusta). Muuttujan jakauma ja viikkotuntien keskiarvo maittain esitellään luvussa 5.1.

Koulutus

Tutkimuksen keskeisin selittävä tekijä on vanhemman koulutustaso. Aineistossa korkein suoritettu koulutus on kysytty kansainvälisen ISCED mukaan, jonka tarkoitus on auttaa yhdistämään eri maiden tutkintojen tasot. Tutkimuksessa koulutustasot on yhdistetty Eurostatin (2022c) ohjeiden mukaan eli muuttujasta on tehty kolmiluokkainen: perusaste (13 % kaikista vanhemmista), toinen aste (38 %) ja kolmas aste (48 %). Perusasteen käyneiden osuus vaihtelee maittain. Ääripäissä Tšekissä heitä on noin 4 prosenttia, kun taas Italiassa heitä on noin 23 prosenttia (Liitetaulukko 1).

Kotitalouden käytettävissä olevat tulot

Tuloilla tarkoitetaan kotitalouden käytettävissä olevia tuloja, joissa huomioidaan kotitalouden rakenne. Tämä tarkoittaa, että talouden tulot verojen ja veroluonteisten pakollisten maksujen jälkeen on laskettu yhteen, ja tämän jälkeen jaettu taloudessa olevien kulutusyksiköiden painotetulla määrällä. Tämä tarkoittaa, että esimerkiksi aikuisen ihmisen kerroin on 1, mutta alle 14-vuotiaan 0,3. (Eurostat, 2021). Tämä muuttuja on aineistossa valmiina.

Alle viisivuotiaiden lukumäärä perheissä

Alle viisivuotiaiden lasten lukumäärä kertoo, kuinka monta alle kouluikäistä lasta perheessä on. Ikäraajaksi on valittu viisi, koska silloin varhaiskasvatus muuttuu pakolliseksi monessa maassa (Eurydice, 2019). Muuttuja on kaksiluokkainen eli perheessä on yksi alle viisivuotias lapsi (70 %) ja perheessä on usea alle viisivuotias lasta (30 %). Perheitä, joissa oli yli kaksi alle viisivuotiasta, oli vain alle kaksi prosenttia. Tämän takia muuttujasta tehtiin kaksiluokkainen.

Maahanmuutto

Maahanmuuttotieto on muokattu ihmisen syntymämaatiedosta. Ihmiset, jotka ovat vastanneet syntyneensä eri maassa kuin he asuvat nyt, on merkattu maahanmuuttajiksi. Heitä on aineistossa noin 15 prosenttia. Maahanmuuttajien osuus vaihtelee maiden väleillä. Korkein osuus on Luxembourgin (69 %) ja matalin Puolassa, Unkarissa ja Liettuassa (noin 1 %) (Liitetaulukko 1).

Ikä ja sukupuoli

Vanhempien ikä on rajattu olemaan 18 ja 65 vuoden välillä. Iän keskiarvo on 35 koko aineistossa. Miehiä on aineistossa 47 prosenttia. Osasyypäätasaiseen sukupuolijakaumaan on se, että aineistossa melkein kaikki yksinhuoltajat ovat naisia.

Tutkimuksessa verrataan, onko äidin ja isän koulutuksella erilainen yhteys varhaiskasvatukseen. Tämän vuoksi sukupuoli on mukana tarkastelussa.

Yllä esitettyjen tekijöiden lisäksi olisi ollut mielenkiintoista tarkastella yksinhuoltajuutta ja työmarkkina-asemaa. Yksinhuoltajuuden jakaumat vaihtelevat kuitenkin maiden välillä todella paljon, ja joissain maissa yksinhuoltajia oli alle prosentti. Lisäksi kysymys työmarkkina-asemasta ei ota huomioon perhevapaita kodin hoitamisena. Tämä tekee työssäkäyvien ja kotona lasta hoitavien erottelusta mahdotonta.

4.3.1 Maataso

Maatasomuuttujien jakaumat esitellään taulukossa 2 (s. 28).

Sukupuolten tasa-arvo

Maiden sukupuolten tasa-arvoa kuvaa GII-indeksi (gender inequality index). Mittarin on kehittänyt Yhdistyneiden kansakuntien kehitysohjelma. Mittari koostuu kolmesta osa-alueesta: lisääntymisterveys, työmarkkinat ja naisten voimaantuminen (naisten koulutus ja osallistuminen politiikkaan). Arvot vaihtelevat 0 ja 1 välillä. Pienempi luku tarkoittaa tasa-arvoisempaa maata. (UNDP). Tiedot ovat vuodelta 2021.

Tasa-arvo maiden välillä vaihtelee jonkin verran. Tasa-arvoisimpia maita ovat Pohjoismaat, Sveitsi ja Alankomaat. Unkari ja Latvia ovat taas kaikista epätasa-arvoisimmat. Kaikki maat saavat kuitenkin alhaisia arvoja eli ovat hyvin tasa-arvoisia verrattuna muihin maailman maihin.

Varhaiskasvatusmenot

Kuinka paljon maa käyttää rahaa varhaiskasvatukseen on laskettu sen mukaan, kuinka monta prosenttia valtio on käyttänyt sen bruttokansantuotteesta varhaiskasvatukseen. Tiedot perustuvat OECD:n (b) social expenditure tilastoihin ja ovat vuodelta 2017.

Aikaisemmassa tutkimuksessa (ks. Van Lancker & Ghysels, 2016; Van Lancker, 2018) on

kiinnitetty huomiota menoihin, mutta OECD:n keräämät tiedot paljastavat, että panostus varhaiskasvatukseen on nousut viimeisen vuosikymmenen aikana. Tämän takia yhteyttä on tärkeä tutkia uudelleen.

Yli prosentin bruttokansantuotteestaan varhaiskasvatukseen käyttävät Pohjoismaat ja Ranska. Vähiten suhteellisesti käyttävät Kreikka ja Tšekki. Eniten rahaa käyttävän (Islanti) ja vähiten käyttävän (Kreikka) välillä on todella suuri 1,51 prosenttiyksikön ero.

Asenne mieselättäjyyttä kohtaan

Kuinka yleistä mieselättäjyyden kannatus on maissa, saadaan tietoon International Social Survey Programme'n vuonna 2012 keräämästä aineistosta (ISSP Research Group, 2016). Vuonna 2012 kerätyn kyselyn vaihtuva moduuli käsittelee perhettä ja vaihtuvia sukupuolirooleja. Moduuli on sisältänyt kysymyksen siitä, miten vanhempien, joilla on alle kouluikäinen lapsi, kuuluu järjestää perhe ja työelämä. Vaihtoehtoina on annettu kuusi erilaista yhdistelmää, kuka on töissä ja kuka on kotona tai osa-aikatöissä. Näistä on yhdistetty kaksi vastausvaihtoehtoa (isä töissä ja äiti kotona tai isä töissä ja äiti osa-aikatöissä) kuvaamaan mieselättäjyyden kannatusta. Salin, Ylikännö ja Hakovirta (2018) artikkelissa "How to divide paid work and unpaid care between parents? Comparison of attitudes in 22 western countries" muuttujaa on käytetty samalla tavalla. On huomioitava, että tämän muuttujan ja aineiston välillä on 6 vuotta. On mahdollista, että asenteet ovat muuttuneet vuosien aikana hieman.

Taulukossa 2 esitettävä luku tarkoittaa, kuinka monta prosenttia kunkin maan ISSP:n vastaajista kannattaa mieselättäjyyttä. Viro, Kreikka, Italia ja Luxembourg eivät ole osallistuneet kyselyyn. Nämä maat eivät tämän takia ole mukana myöskään mallissa, jossa käytetään tätä muuttujaa. Mieselättäjämallia kannatetaan eniten Iso-Britanniassa, Latviassa ja Itävallassa. Vähiten sitä taas kannatetaan Pohjoismaissa (ei Suomi) ja Alankomaissa. Vain Ruotsissa mieselättäjämallin kannattajat ovat vähemmistö.

Työmarkkinat

Maan työmarkkinat kuvaavat naisten ja miesten työllisyysasteen erotusta prosenttiyksikköinä. Mitä suurempi luku on, sitä suurempi on työllisyysasteiden ero. Tiedot perustuvat OECD:n (c) työllisyystilastoihin ja ovat vuodelta 2021. Tämän arvon voidaan ajatella kertovan naisten työllisyysmahdollisuuksista ja työmarkkinoista. Tämä muuttuja valittiin yleisen naisten työllisyysasteen sijaan, koska niin naisten kuin miesten työllisyysasteet vaihtelevat maittain paljon. Tämän takia suorien asteiden vertaaminen ei olisi ollut mielekästä.

Työmarkkinoissa on paljon vaihtelua maiden välillä. Liettuassa ja Suomessa naisten ja miesten välillä on hyvin pieni ero. Sen sijaan Kreikassa ja Italiassa naiset ovat selkeästi harvemmin töissä kuin miehet. Keskimääräisesti ero naisten ja miesten välillä on koko aineistossa 7,55 prosenttiyksikköä.

Taulukko 2 Maatasomuuttujien jakaumat maittain

Maa	Sukupuolten tasa-arvo	Vakamenot	Mieselättäjäyden kannatus	Naisten ja miesten työllisyysasteen erotus
AT	0,053	0,52	86,0	8,5
BE	0,048	0,80	72,0	6,9
CZ	0,120	0,44	86,9	14,2
DK	0,013	1,25	53,3	5,8
EE	0,100	0,77		3,3
EL	0,119	0,30		18,2
FI	0,033	1,06	63,8	2,1
FR	0,083	1,32	70,2	5,5
HU	0,221	0,68	87,2	9,7
IS	0,043	1,81	52,2	5,7
IE	0,074	0,34	81,3	8,6
IT	0,056	0,55		17,7
LV	0,151	0,78	89,3	3,9

LT	0,105	0,76	91,2	1,0
LU	0,044	0,83		6,6
NL	0,025	0,64	52,7	7,0
NO	0,016	1,36	51,9	3,9
PL	0,109	0,46	77,5	13,0
PT	0,067	0,38	72,3	5,1
SI	0,071	0,64	64,7	6,3
ES	0,057	0,45	68,0	9,9
SE	0,023	1,58	43,0	4,1
CH	0,018	0,53	66,2	7,7
UK	0,098	0,58	89,5	6,5

Maatasomuuttujien arvot ovat lähellä toisiaan. Pohjoismaat sijoittuvat lähes poikkeuksetta tasa-arvoisimmiksi maiksi ja käyttävät myös eniten rahaa varhaiskasvatukseen. Myös Alankomaat ovat lähellä Pohjoismaita monella alueella. Tilanne on eri mittareiden toisessa päässä. Esimerkiksi Unkarissa sukupuolten tasa-arvo on selvästi heikointa, mutta naisten ja miesten välinen ero työmarkkinoissa on vain vähän keskiarvoa suurempi. Koska muuttajat korreloivat keskenään, jokainen muuttuja analysoidaan omassa mallissaan, ja vasta pohdinnassa niitä tulkitaan yhdessä.

4.4 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessa käytettävä EU-SILC on hierarkkinen aineisto, joka mahdollistaa monitasomallinnuksen (multilevel modeling). Tämä tarkoittaa sitä, että aineiston tiedot ovat monessa tasossa ja molempien tasojen muuttujien yhteyttä tutkittavaan ilmiöön voidaan tarkastella samaan aikaan. Tutkimuksen aineistossa tämä tarkoittaa sitä, että yksilöt ovat ensimmäinen taso ja maat, joissa he asuvat, ovat toinen taso. Monitasomallinnuksen tarkoitus on tutkia yksilötason ilmiöitä yksilötason ja ryhmätason tekijöiden avulla. Mallit osaavat ottaa huomioon sen, että havainnot

ryhmän sisällä ovat lähempänä toisiaan kuin havainnot eri ryhmissä (Ellonen & Kaakinen, 2022).

Koska selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen, tuloksissa käytetään kertoimien (coefficient) sijaan vetosuhteita (OR). Vetosuhte kertoo, kuinka yleistä tapahtuman tapahtuminen on, kun muuttujan arvot vaihtelevat. Se vertailee kahden ryhmän vetoa toisiinsa. (Kaakinen & Ellonen, 2023.) Ykköstä isompi vetosuhte tarkoittaa, että ryhmä vastaa viiteryhmää useammin ykkösarvon. Jos vetosuhte on pienempi kuin yksi niin, silloin ryhmä on vastannut näin harvemmin. Vetosuhteiden lisäksi taulukoissa esitetään muuttujien tilastolliset merkitsevyydet p-arvojen avulla.

Menetelmänä tullaan käyttämään logistista satunnaiskerroinmallia (random-intercept-random-slope model). Tämä tarkoittaa sitä, että regressiokertoimet saavat vaihdella ryhmien välillä. (Ellonen & Kaakinen, 2022). Tässä tutkielmassa tämä tarkoittaa, että koulutuksen yhteyden annetaan vaihdella maittain (ns. random-slope). Heisig ja Schaffer (2019) argumentoivat, että ilman regressiokertoimen vaihtelun sallimista monitasomallinnuksen tulokset eivät ole luotettavia. Lisäksi tutkimuksessa käytetään kuvailevia menetelmiä.

Jotta voidaan tietää, onko monitasomallinnusta järkevää tehdä, pitää ensin katsoa mallin sisäkorrelaatio (ICC). Tämä kertoo, kuinka paljon tarkasteltavan selitettävän muuttujan vaihtelu selittyy ylemmän tason ilmiöillä. (Ellonen & Kaakinen, 2022.) Tässä tutkimuksessa tämä tarkoittaa sitä, kuinka paljon varhaiskasvatuksen käytön vaihtelu selittyy sillä, missä maassa ihminen asuu. Vajargah ja Nikbakht (2015) ehdottavat ICC:n rajaksi 0,1. Jos arvo on yli 0,1 niin, monitasomallinnus on parempi vaihtoehto kuin normaali regressio. Tässä tutkielmassa ICC on 0,152.

Tutkielman analyysit rakennetaan askeltavasti, niin että ensin tehdään nollamalli, joka sisältää vain selitettävän muuttujan ja koulutuksen, ja sen jälkeen malliin lisätään yksilötason muuttujat ja analysoidaan mahdolliset yhteisvaikutukset (vastaa 1. alakysymykseen). Seuraavaksi koulutuksen yhteyden annetaan vaihdella maittain eli tarkastellaan koulutuksen yhteyden erilaisuutta eri maissa (vastaa 2. alakysymykseen).

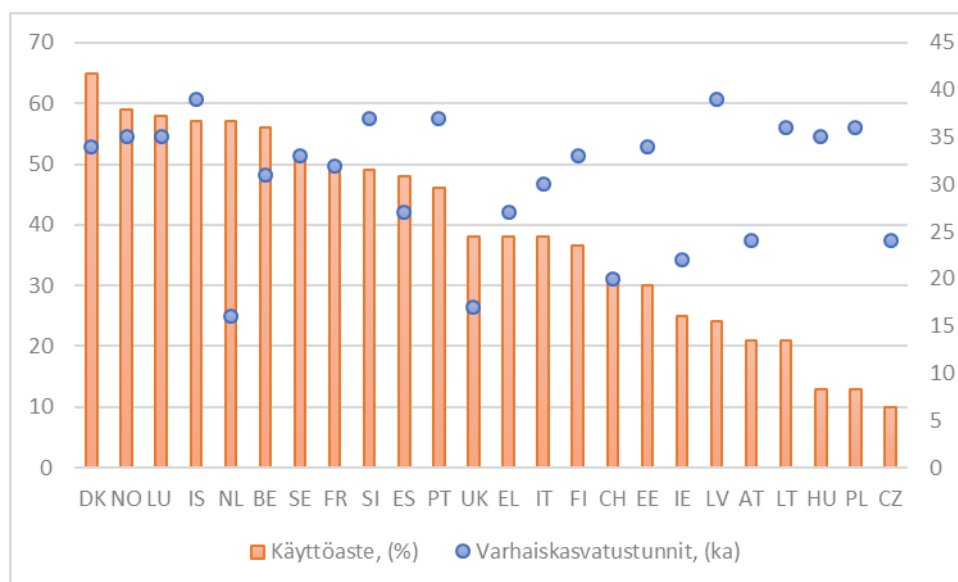
Lopuksi analysoidaan vielä yhteisvaikutuksia vanhemman koulutuksen ja maiden piirteiden välillä (vastaa 3. alakysymykseen).

Mallit tehdään Stata 17-ohjelmalla. Jakaumakuvioiden on käytetty Exceliä. Interaktiokuvioissa on käytetty Trenton Mizen Stata-pakettia cleanplots. Tämä paketti muokkaa kuvioista automaattisesti siistimmän näköisiä. Paketin tiedot löytyvät lähdeluettelosta.

5. Varhaiskasvatuksen eriarvoisuus

5.1 Varhaiskasvatukseen osallistuminen Euroopassa

Ensimmäiseksi tarkastellaan sitä, miten varhaiskasvatusta käytetään Euroopassa. Kuvio 2 esittelee varhaiskasvatuksen osallistumisasteet maittain. Nämä tiedot eivät poikkea huomattavalla tai järjestelmällisellä tavalla taulukossa 1 esitetyistä tiedoista. Joidenkin maiden (kuten Tanska ja Ranska) käyttöasteet vaihtelevat yli 10 prosenttiyksikköä, mutta suurimmalla osalla maista asteet ovat hyvin lähellä aikaisemmin esitettyjä lukuja. Nämä erot johtuvat todennäköisesti aineiston rajauksesta, mutta ne eivät kuitenkaan tuota ongelmia analyyseissä.

Kuvio 2 Alle 3-vuotiaiden varhaiskasvatuksen osallistumisaste (% ,vasen y-akseli) ja varhaiskasvatustunnit (ka, oikea y-akseli) maittain

Alle 3-vuotiaat ovat yleisimmin varhaiskasvatuksessa Pohjoismaissa, paitsi Suomessa. Tämä johtuu siitä, että Suomessa vanhemmat voivat käyttää kotihoidontukea, kunnes lapsi on kolme vuotta. Varhaiskasvatuksen käyttöaste on myös korkea Luxembourgiissa, Alankomaissa ja Belgiassa. Vähiten varhaiskasvatusta käytetään Itä-Euroopassa. Käyttöasteen perusteella on kuitenkin vaikea muodostaa erilaisia maaryhmiä tai regimejä eri maista.

Kuviossa 2 näkyy myös keskimäärin, kuinka monta tuntia lapsi on varhaiskasvatuksessa viikon aikana eri maissa (oikea y-akseli). Kuten kuviossa näkyy suurimmassa osassa maissa lapset ovat hoidossa lähes 30 tuntia tai enemmän viikossa. Vain Itävallassa, Tšekissä, Irlannissa, Alankomaissa, Sveitsissä ja Iso-Britanniassa lapset ovat keskimäärin alle 25 tuntia hoidossa per viikko. Alankomaissa keskiarvo on kaikista pienin eli 16 tuntia viikossa. Näin kuvio vahvistaa hypoteesin 1 niin osallistumisasteen kuin käyttötuntien osalta.

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan logistisen regressioanalyysin avulla sitä, kenen lapset osallistuvat varhaiskasvatukseen. Nämä mallit esitellään taulukossa 3. Taulukossa malli 1 on niin sanottu nollamalli, jossa on mukana vain selitettävä muuttuja ja koulutus eli keskeisin selittävä muuttuja. Mallissa 2 ovat mukana kaikki yksilötason selittävät muuttujat, ja mallissa 3 on testattu yhteisvaikutus sukupuolen ja koulutuksen välillä. Mallit ottavat huomioon sen, että havainnoissa on ihmisiä monesta eri maasta.

Taulukko 3 Varhaiskasvatukseen osallistumiseen vaikuttavat taustatekijät. Logistinen satunnaiskerroinmalli, OR (vetosuhte) ja p-arvon merkitsevyystaso

	Malli 1	Malli 2	Malli 3	Malli 4
Koulutus				
Keskitaso	1.252 ***	1.252 **	1.194	1.227 **
Korkeataso	1.887 ***	1.537 ***	1.468 ***	1.500 ***
Sukupuoli				
Nainen		1.071	.982	1.074
Maahanmuutto				
Maahanmuuttaja		0.911	0.913	0.907
Alle 5-vuotiaiden määrä				
2 tai enemmän		0.683 ***	0.683 ***	0.686 ***
Ikä		1.022 ***	1.022 ***	1.022 ***
Tulo		1.000 ***	1.000 ***	1.000 ***
Sukupuoli x Koulutus				
Nainen x keskitaso			1.109	

Nainen x korkea

1.102

0=Lapsi ei osallistu varhaiskasvatukseen, 1=Lapsi osallistuu varhaiskasvatukseen

Ei näkyvillä oleva kategoria on referenssikategoria

p<0,05 (*), p<0,01 (**) ja p<0,001 (***)

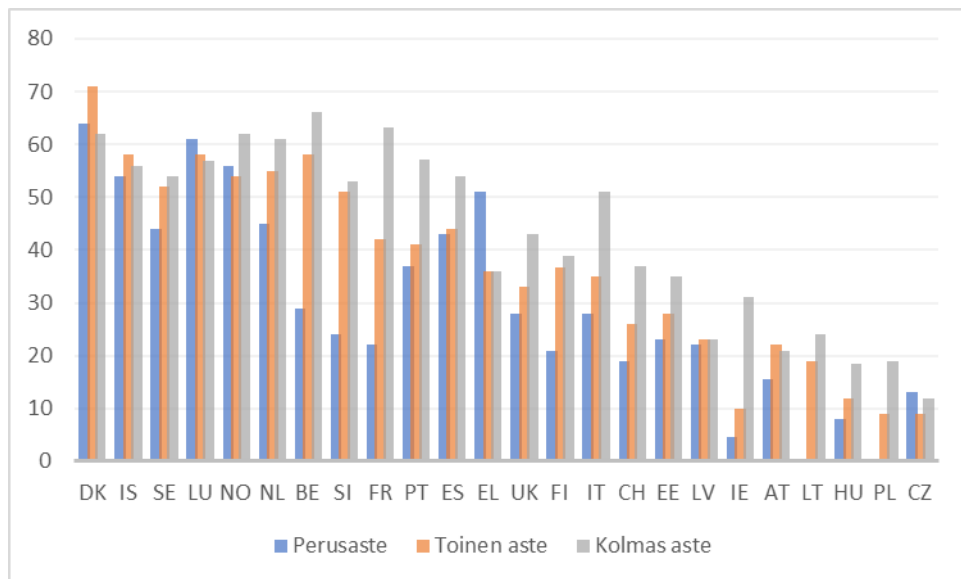
Mallin 2 (taulukko 3) tulokset ovat suurimmaksi osaksi aikaisemman kirjallisuuden mukaisia. Vanhemman koulutuksella ja varhaiskasvatuksen käytöllä on selkeä tilastollinen yhteys. Analyysi antaa siis tuen hypoteesille 2. Aikaisemmassa kirjallisuudessa on lisäksi huomattu, että perheissä, joissa on useampi pieni lapsi, varhaiskasvatuksen käyttö on harvinaisempaa kuin yhden lapsen perheissä (ks. Petitclerc yms., 2017). Tämä yhteys löydettiin myös tässä tutkimuksessa.

Koulutuksen ja lasten lukumäärän lisäksi perheen korkeat tulot ennustavat, että lapsi on varhaiskasvatuksessa. Tämän yhteys tulee todennäköisesti vanhempien työmarkkina-asemien kautta näkyviin. Tämän lisäksi varhaiskasvatuksen käyttö mahdollistaa usein molempien vanhempien työssäkäynnin, joka nostaa perheen tuloja huomattavasti.

Osa mallin tuloksista kuitenkin poikkeaa aikaisemmasta kirjallisuudesta. Van Lancker ja Pavolin (2022) huomasivat yhteyden maahanmuuttotaustan ja varhaiskasvatuksen välillä. Tätä ei kuitenkaan löydy tässä tutkimuksessa. On huomioitavaa, että mainittuun tutkimukseen verrattuna tarkastelu tapahtuu tässä kahdeksan vuotta uudemalla aineistolla. Lisäksi aikaisemmassa tutkimuksessa ei ole usein tarkasteltu ikää, joka tässä analyysissä on erittäin merkitsevä tekijä. Mallin mukaan nuorten vanhempien lapset ovat useammin varhaiskasvatuksessa. Tämän tutkielman fokus on kuitenkin erityisesti koulutuksessa, joten näitä poikkeavia tuloksia ei käydä läpi tarkemmin. Ne voisivat kuitenkin olla jatkotutkimusaiheita.

Vaikka koulutusta on tutkittu paljon, usein tutkimukset keskittyvät vain äitien koulutukseen. Mallissa 3 on analysoitu yhteisvaikutus sukupuolen ja koulutuksen välillä. Tämä vastaa kysymykseen onko äidin ja isän koulutusaste samalla tavalla yhteydessä varhaiskasvatuksen käyttöön. Yhteisvaikutus ei kuitenkaan ole merkitsevä niin mallissa suoraan kuin jatkotarkastelussakaan. Tämä tarkoittaa, että äidin ja isän

koulutuksella on samanlainen yhteys, ja näin ollen äitejä ja isiä voidaan analysoida samassa mallissa.

Kuvio 3 Alle 3-vuotiaiden osallistuminen varhaiskasvatukseen koulutustason mukaan maittain, %

Seuraavaksi siirrytään tarkastelemaan koulutuksen yhteyden vaihtelua maittain.

Kuviossa 4 esitellään varhaiskasvatuksen käyttöasteet koulutustason mukaan maittain.

Pelkistä suorista jakaumista voidaan nähdä, kuinka suuri merkitys vanhemman koulutuksella on varhaiskasvatuksen käyttöön ja kuinka paljon yhteys vaihtelee maiden välillä. Muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta (Tanska, Luxembour, Kreikka ja Tšekki) vain perusasteen käyneet käyttävät huomattavasti vähemmän varhaiskasvatusta, kun taas toisen ja kolmannen asteen käyneet käyttäytyvät useissa maissa samantapaisesti. Vain perusasteen käyneet ovat osassa maissa hyvin pieni ryhmä (esimerkiksi Tšekki ja Pohjoismaat; ks. liitetaulukko 1). Tämän takia jakaumaa kannattaa tarkastella varauksellisesti.

Taulukko 4 Taulukossa 1 olevan malli 4 satunnaisosa eli koulutuksen yhteyden vaihtelu maiden välillä. Logistinen satunnaiskerroinmalli.

	Estimaatti	Keskivirhe	Luottamusvälit (95 %)
var (koulutus)	.0322	.0161	.0121 - .0858

Koulutuksen yhteyden eroja voidaan tarkastella myös tilastollisilla menetelmillä. Mallissa 4 koulutuksen vaikutuksen annetaan vaihdella maiden välillä (random-slope) ja näin testataan koulutuksen yhteyden vaihtelevuus eri maissa. Mallin 4 taustamuuttujien merkitsevyydet eivät muuttuneet huomattavasti. Mielenkiintoisin osa mallia on taulukossa 4 oleva satunnaisosa. Koska estimaatin luottamusväliin ei kuulu nollaa, tarkoittaa tämä sitä, että koulutuksen yhteys vaihtelee maittain ja tämä on hyvä ottaa huomioon. Tämä mahdollistaa myös tarkastelun maamuuttujien ja koulutuksen yhteyden välillä.

5.2 Maiden piirteiden vaikutus eriarvoisuuteen

Seuraavaksi tarkastellaan selittävätkö maan piirteet koulutuksen yhteyden vaihtelua maittain. Tämä tapahtuu yhteisvaikutuksilla. Tarkasteltavia piirteitä on yhteensä neljä: tasa-arvo (malli 5), varhaiskasvatusmenot (malli 6), asenne mieselättäjyyttä kohtaan (malli 7) ja naisten työmarkkina-asema (malli 8). Jokainen yhteisvaikutus testataan omassa mallissaan. Muuttujien tarkemmat esittelyt löytyvät luvusta 4.3, mutta niiden kuvaus kerrataan lyhyesti aina ennen analyysiä.

Taulukko 5 Yhteisvaikutuksen vetosuhte ja merkitsevyyden taso koulutuksen ja maan eri piirteiden välillä. Logistinen satunnaiskerroinmalli

	Sukupuolten tasa-arvo	Vaka- menot	Mieselättäjyyden kannatus	Naisten ja miesten työllisyysasteiden erotus
Matala x Keskitaso	.1967	1.308	1.002	.9592 *
Matala x Korkea	2.1278	.9721	1.011	.9794
Keskitaso x Korkea	10.8178	.7430	1.009 *	1.021

$p < 0,05$ (*), $p < 0,01$ (**) ja $p < 0,001$ (***)

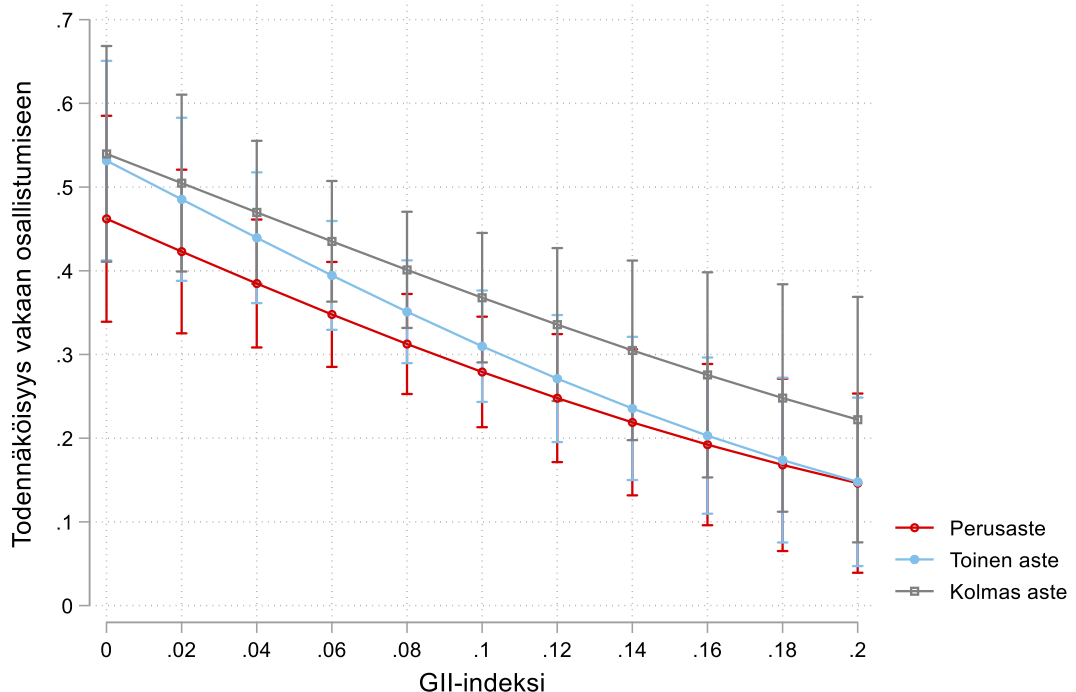
Taulukossa 5 on esitetään eri yhteisvaikutusten vetosuhteet ja p-arvojen merkitsevyydet. Taulukon perusteella tilastollisesti merkitseviä eroja löytyi

ainoastaanvaan mieselättäjäsenteista toisen asteen ja kolmannen koulutusasteen välillä, sekä naisten ja miesten työllisyysasteen eroista perusasteen ja toisen koulutusasteen välillä. Tämä tarkoittaa sitä, että testattu piirre vaikuttaa näihin kahteen ryhmään tilastollisesti merkitsevästi eri tavalla, esimerkiksi toiseen voimakkaammin kuin toiseen tai mahdollisesti vaikutus on toiseen ryhmään negatiivinen ja toiseen positiivinen.

Vetosuhteita ja p-arvoja on kuitenkin hankala tulkita suoraan. Sen sijaan tarkempi tarkastelu tehdään marginaalien ja average margin effects (AME) avulla. Seuraavaksi esitellään jokaisesta muuttujasta oma kuvio ja tuloksia peilataan aiempaan kirjallisuuteen. Tuloksissa eri muuttujat tulkitaan itsenäisesti, mutta pohdinnassa keskustellaan, miltä tulokset näyttävät yhdessä tulkittuna. Kuvioissa y-akselin otsikoissa varhaiskasvatuksesta käytetään lyhennettä vaka.

Sukupuolten tasa-arvo

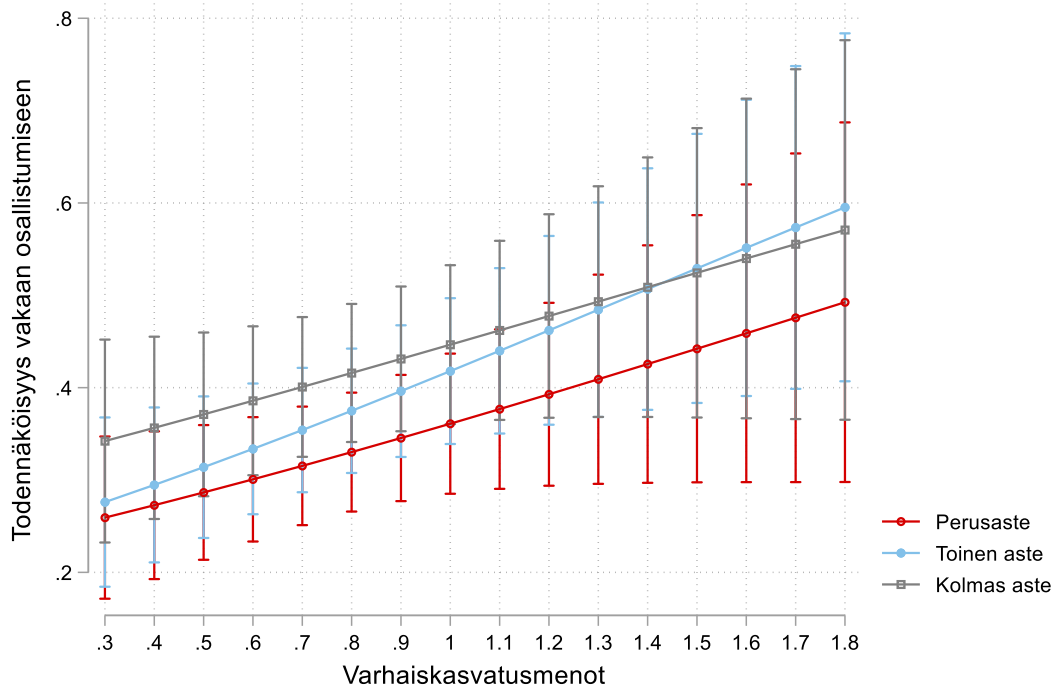
Kuvio 4 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maan tasa-arvoisuus. Logistinen satunnaiskerroinmalli, marginaalit

GII-indeksin pieni luku tarkoittaa, että maassa on korkea sukupuolten tasa-arvo. Indeksi koostuu lisääntymisterveydestä, naisten työmarkkina-asetusta ja voimaantumista (naisten koulutus ja osallistuminen politiikkaan) (UNDP). Kaikki Euroopan maat ovat tasa-arvoisia, kun niitä verrataan kaikkiin maailman maihin, mutta kaikista tasa-arvoisimpia ovat Pohjoismaat. Unkari ja Latvia ovat tämän maajoukon epätasa-arvoisimpia maita.

Kuvio 4 näyttää, että perusasteen ja kolmannen asteen käyneet eroavat varhaiskasvatuksen käytössä tilastollisesti merkitsevästi toisistaan paitsi tasa-arvoisimmissa myös vähiten tasa-arvoisimmissa maissa. Kolmannen asteen käyneet käyttävät ääripäissä huomattavasti enemmän varhaiskasvatusta kuin matalasti koulutuneet. Toisen asteen käyneiden varhaiskasvatus käyttö taas muistuttaa perusasteen käyneitä epätasa-arvoisissa maissa, mutta heidän käyttäytymisensä muuttuu enemmän samanlaiseksi kolmannen asteen käyneiden kanssa tasa-arvoisimmissa maissa.

Aikaisemmassa kirjallisuudessa ei ole suoraan testattu erilaisia sukupuolen tasa-arvo-indeksejä. Naisten työmarkkinoiden vaikutuksesta on tehty tutkimusta, ja tätä käydään läpi myöhemmin tuloksissa, mutta kahta muuta osa-aluetta ei ole tutkittu. Täten aikaisemmasta kirjallisuudesta ei ole apua tulosten lisätulkintaan. Kuitenkin GII-indeksin tulokset näkyvät myös tulevien muuttujien malleissa: Tasa-arvon kasvaessa erot varhaiskasvatuksen käytössä pienenevät toisen ja kolmannen asteen suorittaneiden välillä. Vaikka varhaiskasvatuksen käyttöaste on myös perusasteen käyneillä korkeampi tasa-arvoisemmissa maissa, se ei yllä korkeammin koulutettujen tasolle.

Varhaiskasvatuksen menot

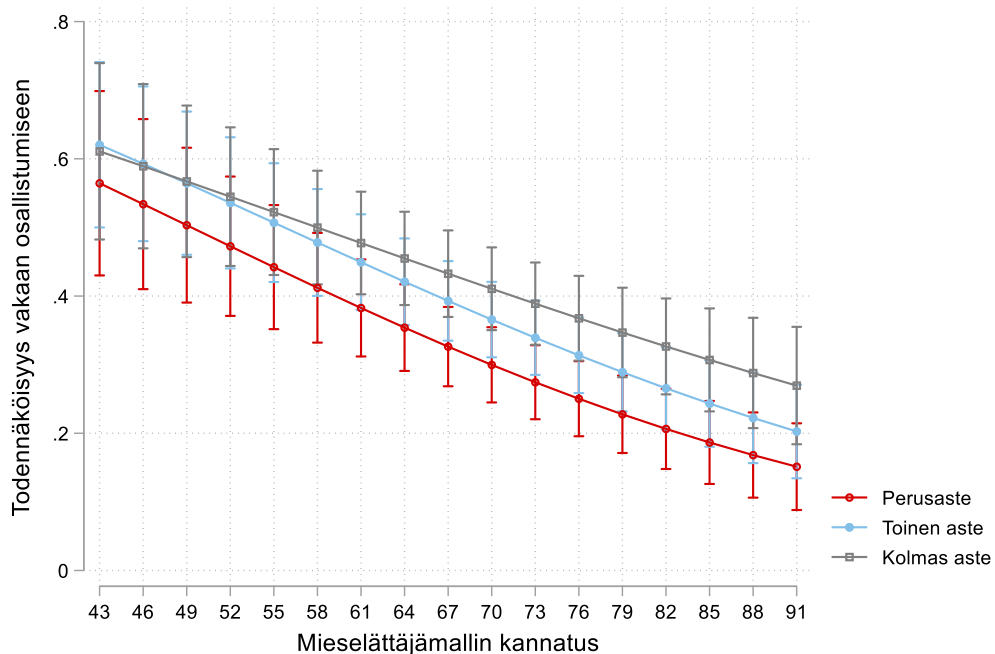
Kuvio 5 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maan varhaiskasvatusmenot. Logistinen satunnaiskerroinmalli, marginaalit

Kuinka suuren osan eri maat käyttävät bruttokansantuotteestaan varhaiskasvatukseen vaihtelee paljon. Suhteellisesti vähiten rahaa siihen käyttävät Kreikka ja Tšekki. On hyvä huomioida, että vain kolme maata (Islanti, Norja ja Ruotsi) käyttää yli 1,3 prosenttia bruttokansantuotteesta varhaiskasvatukseen.

Kuvion 5 mukaan valtion menoilla on selkeä yhteys varhaiskasvatuksen eriarvoiseen käyttöön. Mitä suuremmat varhaiskasvatusmenot maalla on, sitä enemmän toisen asteen ryhmä alkaa käyttämään varhaiskasvatusta ja näin ollen saavuttaa kolmannen asteen käyneet käytössä. Kuvion 5 mukaan eniten varhaiskasvatukseen panostavissa maissa toisen asteen käyneet käyttävät varhaiskasvatusta jopa enemmän kuin kolmannen asteen käyneet. Tämä ero ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä eli ryhmien käyttäytyminen ei ole huomattavan erilaista. Myöskään matalasti kouluttautuneiden ja korkeasti kouluttautuneiden ero ei ole tilastollisesti merkitsevä maissa, joissa käytetään enemmän rahaa.

Tämän tutkimuksen tulokset vahvistavat Van Lanckerin (2018) artikkelin tuloksia. Tämä artikkeli keskittyi varhaiskasvatukseen käytetyn rahan ja eriarvoisuuden yhteyteen vuosina 2006–2012. Van Lanckerin mukaan suurempi kulutus on yhteydessä korkeampaan käyttöasteeseen, joka taas kiertokautta on yhteydessä eriarvoisuuden vähenemiseen. On kuitenkin tärkeä huomioida, miten rahaa käytetään. Tästä keskustellaan enemmän pohdinnassa.

Mieselättäjämallin kannatus

Kuvio 6 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon maassa vallitseva asenne mieselättäjämalleja kohtaan. Logistinen satunnaiskerroinmalli, marginaalit

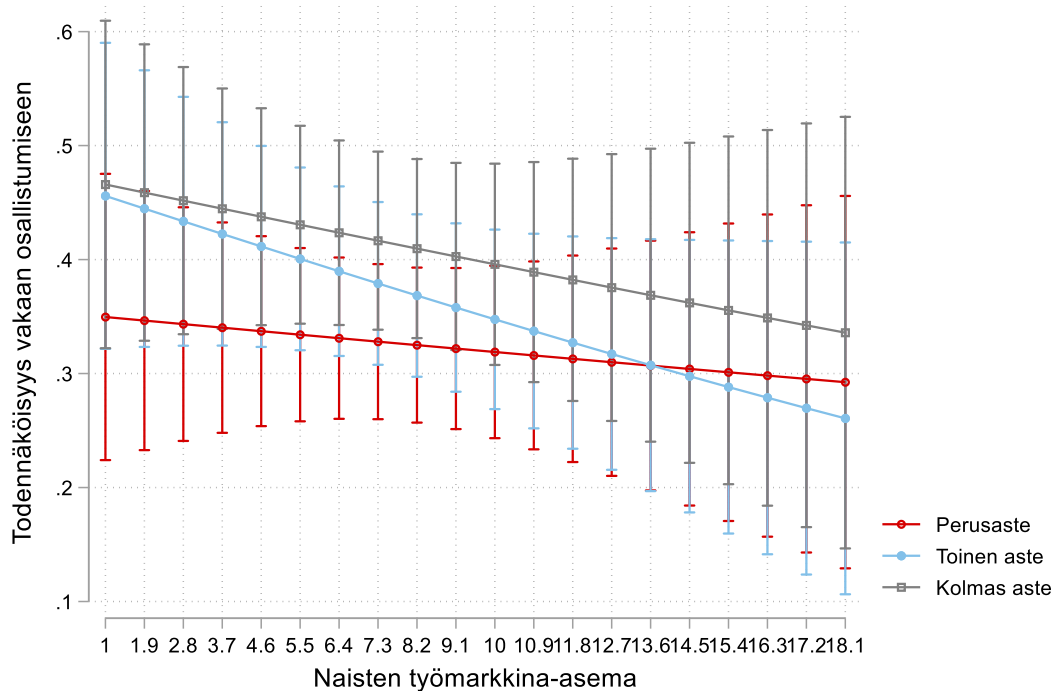
Mitä matalampi luku on kuviossa 6, sitä enemmän maassa kannatetaan tasa-arvoista elättäjämallia (myös äidit täyspäiväisesti työelämässä). Pohjoismaissa (ei Suomi) ja Alankomaissa mieselättäjyyden kannatus on pienintä, kun taas Iso-Britanniassa ja Latviassa sen kannatus on suurta. Vain Ruotsissa kannatus on alle 50 prosenttia. Tämä kannattaa ottaa huomioon ääripään tulosten tulkinnessa.

Yhteisvaikutus on hyvin samanlainen kuin aiemmin esitellyissä yhteyksissä, eli mitä tasa-arvoisempi maa on, sitä useammin koulutusryhmien välillä ei ole eroa. Erona tällä kertaa on se, että toisen asteen ja perusasteen käynneillä on tilastollisesti merkitsevä ero epätasa-arvoisissa maissa, kun taas aiemmissa maatasomuuttujissa ryhmien välillä ei ole ollut merkitsevää eroa.

Asenteiden yhteyttä varhaiskasvatukseen käyttöön on käsitelty jonkin verran muutamissa artikkeleissa. Krapf (2014) pohti, että syy, miksi Ruotsissa äidin koulutuksella ei ollut merkitystä varhaiskasvatukseen käytössä, johtui Ruotsissa olevasta korkeasta tasa-arvoisen elättäjämallin kannatuksesta. Pavolini ja Van Lancker (2018) taas testasivat uskomusta siitä, että alle kouluikäinen lapsi kärsii, jos äiti on töissä (maiden keskiarvot), yhteyttä varhaiskasvatukseen eriarvoiseen käyttöön Euroopassa. He havaitsivat, että varhaiskasvatuksen tarjontaongelmat selittävät eriarvoisuutta paljon enemmän kuin äidin asenne.

Sen sijaan tässä tutkielmassa löydettiin selkeä yhteys asenteiden ja eriarvoisuuden välillä. Tästä kertoo esimerkiksi se, että epätasa-arvoisissa maissa kaikki koulutustasot ovat tilastollisesti merkitsevästi erilaisia toisistaan. Kun siirrytään tasa-arvoisempiin maihin niin ryhmät lähenevät toisiaan. Tämän tutkimuksen perusteella ei siis voida sanoa, että asenteella ei olisi minkäänlaista merkitystä varhaiskasvatukseen eriarvoisessa käytössä. Ero Pavolinin ja Van Lanckerin (2018) artikkeliin voi johtua heidän vanhemmasta aineistostaan (vuodelta 2010), erilaisesta kysymysmuotoilusta (onko äidin työnteolla haittaa alle kouluikäiselle lapselle vs miten alle kouluikäisen lapsen hoito pitäisi järjestää) tai eri menetelmistä. Asenteiden yhteyttä eriarvoisuuteen tulisi tutkia tulevaisuudessa enemmän.

Miesten ja naisten työllisyysasteen erot

Kuvio 7 Varhaiskasvatukseen osallistumisen todennäköisyys vanhemman koulutusasteen mukaan, kun otetaan huomioon naisten työmarkkina-asema maassa. Logistinen satunnaiskerroinmalli, marginaalit

Naisten työmarkkina-aseamalla tarkoitetaan prosenttiyksiköllistä eroa miesten ja naisten työllisyysasteen välillä. Mitä pienempi arvo on, sitä parempi naisten työmarkkina-asema on. Naisilla on paras työmarkkina-asema Pohjoismaissa ja Liettuassa, kun taas huonoin on Kreikassa ja Italiassa.

Kuvio 7 näyttää hyvin erilaiselta verrattuna aikaisempiin yhteisvaikutuksiin. Naisten työmarkkina-aseamalla on hyvin heikko yhteys perusasteen käyneiden varhaiskasvatukseen käyttöön. Kategorian viiva on huomattavasti loivempi kuin muiden ryhmien. Lisäksi yhteisvaikutus eroaa siten, että toisen asteen käyneet käyttävät kaikista vähiten varhaiskasvatusta maissa, joissa naisten työmarkkinat ovat heikoimmat. Samoissa maissa taas kolmas ja perusaste eivät eroa toisistaan merkittävästi. Kuitenkin tasa-arvoisimmissa maissa toisen ja kolmannen asteen käyneet käyttäytyvät samalla tavalla, kun taas perusasteen käyneet eroavat näistä erittäin merkittävästi.

Aikaisemmat tutkimukset varhaiskasvatuksen eriarvoisesta käytöstä ja työmarkkinoista ovat usein keskittyneet matalasti kouluttautuneiden työllisyyteen. Belgiassa matalasti kouluttautuneiden työmarkkinamahdollisuudet olivat heikkomat kuin korkeasti koulutetuilla. Tämä oli taas yhteydessä varhaiskasvatustarpeeseen. (Biegel & Maes, 2022.) Van Lancker ja Ghysels (2016) taas havaitsivat, että maissa, joissa matalasti koulutetut äidit olivat useammin töissä, varhaiskasvatuksen käyttö oli tasa-arvoisempaa. Tämä on täysin loogista, sillä matalasti kouluttautuneet eivät tarvitse varhaiskasvatusta, jos heillä ei ole työpaikkaa tai mahdollisuutta siihen. He pysyvät tällöin kotona ja pystyvät hoitamaan lastansa itse.

Työmahdollisuuksien ja koulutuksen yhteys (ks. Biegel & Maes, 2022) tekee tulosten tulkinnasta hieman hankalampaa. Työmahdollisuudet nostavat varhaiskasvatustarvetta, joten maissa, joissa mahdollisuuksia naisille on vähemmän, on niitä vähemmän kaikille naisille koulutukseen katsomatta. Toisen asteen käyneiden eroa on vaikeampi selittää. Kuitenkin siinä missä työmahdollisuuksien paraneminen nostaa muilla ryhmillä varhaiskasvatuksen käyttöä ja lähentää ryhmiä, perusasteen käyneille äideille yhteys on paljon heikompi. Ryhmä jää selkeästi jälkeen muista. Tämä kertoo samalla siitä, kuinka huono tilanne vain perusasteen käyneillä äideillä on työmarkkinoilla.

6. Pohdinta

Varhaiskasvatus on tärkeä perhepolitiikan keino. Sillä on monia hyviä vaikutuksia erityisesti haavoittuville lapsille (ks. Van Huizen & Plantenga, 2018). Tällä hetkellä nämä lapset eivät kuitenkaan ole varhaiskasvatuksessa (ks. luku 3.3). Tämä uhkaa mahdollisuuksien tasa-arvoa ja on vakava ongelma lasten tulevaisuuden kannalta. Tämän takia varhaiskasvatuksen eriarvoisuutta on tärkeä tutkia. Tässä tutkimuksessa sitä lähestyttiin tutkimalla, miten maiden piirteet ja rakenteet, kuten valtioiden varhaiskasvatusmenot ja naisten työmarkkina-asema, selittävät koulutuksen ja varhaiskasvatuksen välistä yhteyttä.

Eri mallien tulokset näyttivät hyvin samanlaisilta, ja voidaan yleisesti sanoa, että maiden rakenteilla oli vaikutus koulutuksen yhteyteen. Jos keskitytään toisen ja kolmannen asteen kouluttautuneisiin, on selvää, että maan piirteillä on yhteys näiden kahden ryhmän eroon. Mitä tasa-arvoisempi ja paremmat työmarkkinat naisilla oli, sitä pienemmäksi näiden ryhmien ero muuttui. Kun maat muuttuvat tasa-arvoisimmiksi käyttävät toisen ja kolmannen asteen käyneet varhaiskasvatusta samalla tavalla.

Kun siirrytään näistä kahdesta ryhmästä matalasti koulutettuihin, tulokset ovat erilaisia. Kun katsotaan varhaiskasvatusmenoja ja sukupuolen tasa-arvoa, perusasteen käyneet ovat samalla tasolla toisen asteen käyneiden kanssa epätasa-arvoisimmissa maissa. Tasa-arvoisimmissa maissa sen sijaan toisen asteen käyneet käyttävät varhaiskasvatusta useammin korkeasti koulutettujen tapaan. Perusasteen käyneillä tämä kehitys on paljon hitaampaa. Tämä näkyy erityisesti naisten työmarkkina-aseman kohdalla. On kuitenkin hyvä huomioida, että vain perusasteen suorittaneiden ryhmä on hyvin pieni tietyissä maissa ja tämä voi vaikuttaa malleissa. Samalla ryhmä on kuitenkin hyvin haavoittuvainen, ja heihin on hyvä kiinnittää ylimääräistä huomiota.

Makrotason muuttujien tulosten lisäksi tutkielmassa todettiin se, että koulutuksen yhteys varhaiskasvatuksen käyttöön vaihtelee maittain. Osassa maista ryhmien välillä ei ollut eroa ja toisaalla taas ero tuli matalasti kouluttautuneista, kun katsotaan suoria jakaumia. Lisäksi voidaan todeta, että äitien ja isien koulutuksella on sama yhteys varhaiskasvatuksen käyttöön. Kaikki luvussa 4.1 asetetut hypoteesit toteutuivat.

Tulosten perusteella voidaan nähdä, että varhaiskasvatuksen tärkeä yhteys mahdollisuuksien tasa-arvoon ei pääse toteutumaan suurimmassa osassa Euroopan maita. Tällä hetkellä lapset, jotka hyötyisivät eniten varhaiskasvatuksen tarjoamasta tuesta ja joiden heikompi lähtötaso voisi nousta sen avulla, eivät ole sen piirissä. Tämä on erittäin huolestuttavaa niin yhteiskunnan kuin lapsen itsensä kannalta. Vain kaikista tasa-arvoisimmissa maissa (kuten Tanska ja Ruotsi) eriarvoisuus ryhmien välillä oli hyvin pientä.

Tässä tutkimuksessa ei analysoitu lainkaan yhtä tärkeää tekijää eli varhaiskasvatuksen saatavuutta. Muut tutkijat ovat kuitenkin kiinnittäneet huomiota myös tähän. Erityisesti Pavolinin ja Van Lanckerin (2018) mukaan eriarvoisuutta selittää juuri varhaiskasvatuksen saatavuusongelmat. Ongelmat varhaiskasvatukseen osallistumisessa kasaantuvat tällöin haavoittuville perheille.

Varhaiskasvatuksen saatavuuden tärkeys voidaan kuitenkin nähdä myös tämän tutkimuksen yhteisvaikutuksissa. Varhaiskasvatusta käytetään yleisesti enemmän tasa-arvoisissa maissa. Näissä maissa myös eri koulutusryhmien käyttäytyminen on lähellä toisiaan. Monessa tasa-arvoisimmassa maassa ero toisen ja kolmannen asteen käyneiden välillä häviää. Myös Van Lancker (2018) huomasi tutkimuksessaan, että korkeampi käyttöaste tarkoitti usein matalampaa eriarvoisuutta.

Voidaankin kysyä, kuinka paljon eriarvoisuudessa on kyse tarjonnan ongelmista. Jos kaikilla vanhemmillä ei ole mahdollisuutta laittaa lasta hoitoon, tulee käyttö olemaan todennäköisesti aina eriarvoista. Tämän tutkimuksen perusteella voi yhtyä Van Lanckerin (2018) johtopäätökseen, että rahallinen panostaminen varhaiskasvatuksen saatavuuden parantamiseen tulee myös poistamaan eriarvoisuutta.

Kuitenkin on huomioitava, että pelkkä saatavuuden parantaminen ja varhaiskasvatusmenojen lisääminen ei kuitenkaan välttämättä riitä eriarvoisuuden poistoon. Tämän tutkimuksen mukaan pitää keskittyä erityisesti matalasti kouluttautuneihin, jotka eroavat muista koulutusryhmistä merkittävästi lähes kaikissa maissa. On mahdollista, että kun monet maat saavat varhaiskasvatuksen tarjonnan ja kysynnän kohtaamaan, tämän ryhmän lapset eivät silti ole hoidossa, vaikka he

hyötyisivät siitä eniten. Tällöin pitää keskittyä tämän ryhmän rakenteellisiin esteisiin. Näitä voi olla esimerkiksi työpaikan löytämisen haasteet (ks. Biegel & Maes, 2022) tai maan pitkät perhevapaat/kotihoidontuet (ks. Van Lancker & Ghysels 2016). Myöskään asenteiden yhteyttä ei voida ohittaa, sillä tämän tutkielman tulokset olivat osaksi ristiriidassa aiemman tutkimuksen kanssa (ks. Pavolin & Van Lancker, 2018). Nämä kaikki ovat mielenkiintoisia jatkotutkimuksen aiheita.

Tutkielmassa on muutamia rajoituksia. Ensimmäinen rajoitus on vain perusasteen käyneiden pieni ryhmä tietyissä maissa (ks. liitetaulukko 1; kuten Tšekki ja Pohjoismaat). Tämä voi vaikuttaa matalasti koulutettujen tuloksiin, ja se pitää ottaa huomioon, kun tulkitsee tuloksia. Toinen rajoitus on, että maamuuttujia ei voida tarkastella samassa mallissa. Tämä on osaksi sen takia, että muuttajat korreloivat vahvasti keskenään ja olisivat todennäköisesti poistaneet toistensa merkitsevyyden. Lisäksi maajoukon koko ei salli monen maamuuttujan lisäämistä malliin. Nyt ei voida sanoa, onko jollain tietyllä muuttujalla merkittävämpi rooli eriarvoisuudessa kuin toisella.

Viimeinen rajoitus on se, että tiettyjen maiden järjestelmistä, ja miten ne ovat mahdollisesti yhteydessä varhaiskasvatuksen eriarvoisuuteen, ei voida sanoa mitään. Pelkkien maatasomuuttujien käyttö ei voi kertoa yksittäisten maiden tilanteista vaan antaa laajemman kuvan ilmiöstä Euroopassa. Laajempi katsaus ilmiöön oli tämän tutkielman tarkoitus, mutta jatkotutkimuksissa voisi olla mielenkiintoista keskittyä muutamiin tiettyihin maihin ja niiden järjestelmiin.

Disclaimer

Tämä tutkimus perustuu Eurostatin aineistoon, EU statistics on income and living conditions 2018. Kaikki vastuu tuloksista kuuluu kirjoittajalle.

This study is based on data from Eurostat, EU Statistics on Income and Living Conditions 2018. The responsibility for all conclusions drawn from the data lies entirely with the author.

Lähteet

Adema, W., Clarke, C. & Thévenon, O. (2020). Family Policies and Family Outcomes in OECD Countries. Teoksessa Nieuwenhuis, R. & Van Lancker, W. (toim.) *The Palgrave Handbook of Family Policy* (s. 193–218). Springer International Publishing.

Alexandersen, N., Zachrisson, H. D., Wilhelmsen, T., Wang, M. V., & Brandlistuen, R. E. (2021). Predicting selection into ECEC of higher quality in a universal context: The role of parental education and income. *Early Childhood Research Quarterly*, 55, 336–348. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2021.01.001>

Alila, K., Eskelinen, M., Estola, E., Kahiluoto, T., Kinos, J., Pekuri, H-M., Polvinen, M., Laaksonen, R & Lamberg, K. (2014). Varhaiskasvatuksen historia, nykytila ja kehittämisen suuntalinjat. Tausta-aineisto varhaiskasvatusta koskevaan lainsäädäntöä valmistelevalle työryhmälle. <https://julkaisut.valtioneuvosto.fi/bitstream/handle/10024/75258/tr12.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Biegel, N., & Maes, J. (2022). The educational gradient in formal childcare use – the role of employment opportunities and (in)formal childcare availability. *Community, Work & Family*, 1–21. <https://doi.org/10.1080/13668803.2022.2149387>

Bordone, V., Arpino, B., & Aassve, A. (2016). Patterns of grandparental child care across Europe: The role of the policy context and working mothers' need. *Ageing & Society*, 37(4), 845–873. <https://doi.org/10.1017/S0144686X1600009X>

Bradshaw, J., & Finch, N. (2002). A comparison of child benefit packages in 22 countries. *Corporate Document Services*. <https://eprints.whiterose.ac.uk/73510/1/Document.pdf>

Bradshaw, J., Finch, N. & Mayhew, E. (2003). Financial incentives and mother's employment: A comparative perspective. *Paper for the foundation in international studies in social security*. <https://www-users.york.ac.uk/~jrb1/documents/financialincentives.pdf>

Bradshaw, J. (2018). Family benefit systems. Teoksessa Eydal, G. B. & Rostgaard, T. (toim.) *Handbook of family policy* (s. 84–95). Edward Elgar publishing.

Daly, M. (2020). Children and their rights and entitlements in EU welfare states. *Journal of Social Policy*, 49(2), 343–360. <https://doi.org/10.1017/S0047279419000370>

Daly, M., & Ferragina, E. (2018). Family policy in high-income countries: Five decades of development. *Journal of European Social Policy*, 28(3), 255–270.

<https://doi.org/10.1177/0958928717735060>

Eduskunta. Perhevapaaudistus.

https://www.eduskunta.fi/FI/naineduskuntatoimii/kirjasto/aineistot/kotimainen_oikeus/LATI/Sivut/perhevapaaudistus.aspx. Luettu 24.9.2022

Ellonen, N. & Kaakinen, M. (2022). Monitasomallit. Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/regressio/monitasomallit/> Luettu 9.10.2022

Ellonen, N. & Kaakinen, M. (2023). Logistinen regressio. Teoksessa *Kvantitatiivisen tutkimuksen verkkokäsikirja*. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto.

<https://www.fsd.tuni.fi/fi/palvelut/menetelmaopetus/kvanti/regressio/logistinen/> Luettu 11.3.2023

Euroopan komissio. (2022). Ehdotus: Neuvoston suositus varhaiskasvatusta koskevien Barcelonan tavoitteiden tarkistamisesta. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52022DC0442&from=EN>

Eurostat. (2022a). European union statistics on income and living conditions (EU-SILC).

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/microdata/european-union-statistics-on-income-and-living-conditions>. Luettu 14.9.2022

Eurostat (2022b). Social protection statistics—Family and children benefits.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Social_protection_statistics_-_family_and_children_benefits. Luettu 23.9.2022

Eurostat. (2022c). International Standard Classification of Education (ISCED).

[https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_\(ISCED\)_#Implementation_of_ISCED_2011_.28levels_of_education.29](https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=International_Standard_Classification_of_Education_(ISCED)_#Implementation_of_ISCED_2011_.28levels_of_education.29) Luettu 7.10.2022

Eurostat. (2021). Glossary: Equivalised disposable income.

https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Equivalised_disposable_income Luettu 17.10.2022

Eurostat. (2015). Childcare arrangements (ilc_ca). Reference Metadata in Euro SDMX Metadata Structure (ESMS). *Compiling agency: Eurostat, the statistical office of the European Union* https://ec.europa.eu/eurostat/cache/metadata/en/ilc_ca_esms.htm
Luettu 13.11.2022

Eurydice. (2018). Structural indicators for monitoring education and training systems in Uurope – 2018. *Eurydice report*. Luxembourg: *Publications Office of the European Union*. https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2022-06/Full%20version%20EN_0.pdf

Eurydice. (2019). Key data on early childhood education and care in Europe. European Commission. *Eurydice Report*. Luxembourg: Publications Office of the European Union <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/sites/default/files/2023-01/EC0319375ENN.pdf>

Felfe, C., & Lalive, R. (2018). Does early child care affect children’s development? *Journal of Public Economics*, 159, 33–53.
<https://doi.org/10.1016/j.jpubeco.2018.01.014>

France24. (2021). The 28-day paternity leave comes into effect in France.
<https://www.france24.com/en/france/20210703-the-28-day-paternity-leave-comes-into-effect-in-france> Luettu 1.10.2022

Havnes, T., & Mogstad, M. (2011). No Child Left Behind: Subsidized Child Care and Children’s Long-Run Outcomes. *American Economic Journal: Economic Policy*, 3(2), 97–129. <https://doi.org/10.1257/pol.3.2.97>

Heckman, J.J. (2006). Skill formation and the economics of investing in disadvantaged children. *Science*, 312(5782), 1900-1902. <https://doi.org/10.1126/science.1128898>

Heisig, J. P. & Schaeffer, M. (2019). Why you should always include a random slope for the lower-level variable involved in a cross-level interaction. *European Sociological Review*, 35, 258–279. <https://doi.org/10.1093/esr/jcy053>

Hietämäki, J., Repo, K., & Lammi-Taskula, J. (2018). Työsuhteen omaavat äidit lasten kotihoidon tuella – kotihoidon perustelut. *Yhteiskuntapolitiikka* 83(4), 412-421.

Hiilamo, H., Merikukka, M., & Haataja, A. (2018). Long-Term educational outcomes of child care arrangements in finland. *SAGE Open*, 8(2).
<https://doi.org/10.1177/2158244018774823>

ISSP Research Group (2016). International Social Survey Programme: Family and Changing Gender Roles IV - ISSP 2012. *GESIS Data Archive, Cologne*. ZA5900 Data file Version 4.0.0, <https://doi.org/10.4232/1.12661>.

Kachi, Y., Kato, T., & Kawachi, I. (2019). Socio-economic disparities in early childhood education enrollment: Japanese population-based study. *Journal of Epidemiology*, 30(3), 143–150. <https://doi.org/10.2188/jea.JE20180216>

Kaufman, A. (2018). Rawls's egalitarianism. Cambridge: *Cambridge University Press*.

Krapf, S. (2014). Who uses public childcare for 2-year-old children? Coherent family policies and usage patterns in Sweden, Finland and Western Germany. *International Journal of Social Welfare*, 23(1), 25–40. <https://doi.org/10.1111/ijsw.12031>

Leitner, S. (2003). Varieties of familialism: The caring function of the family in comparative perspective. *European Societies*, 5(4), 353–375. <https://doi.org/10.1080/1461669032000127642>

Lewis, J. (1992) Gender and the development of welfare regimes. *Journal of European Social Policy*. 2 (3) 159–173. <https://doi.org/10.1177/095892879200200301>

Lister R. (1994) "'She Has Other Duties": Women, Citizenship and Social Security', in Baldwin S., Falkingham J. (eds) *Social Security and Social Change: New Challenges to the Beveridge Model*, pp. 31–44. Harvester Wheatsheaf.

Mizen, T. Stata software: cleanplot. <https://www.trentonmize.com/software/cleanplots>

Nieuwenhuis, R., Yerkes, M., Backman, L. & Strigen, J. (2022). Early childhood education and care (ECEC): A focused review of reform impact studies. *Publications Office of the European Union*.

OECD. (2020). Net childcare costs in EU countries. Impact on family incomes and work incentives, 2019. https://www.oecd.org/els/soc/benefits-and-wages/Net%20childcare%20costs%20in%20EU%20countries_2019.pdf

OECD. (a). Family database: PF3.2: Enrolment in childcare and pre-school.

OECD. (b). Family database: PF3.1 Public spending on childcare and early education.

OECD. (c). Family database: LMF1.6 Gender differences in employment outcomes.

Official Journal of the European Union (2019). DIRECTIVE (EU) 2019/1158 OF THE EUROPEAN PARLIAMENT AND OF THE COUNCIL of 20 June 2019 on work-life balance for parents and carers and repealing Council Directive 2010/18/EU. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:32019L1158&from=EN>

Pavolini, E., & Van Lancker, W. (2018). The Matthew effect in childcare use: A matter of policies or preferences? *Journal of European Public Policy*, 25(6), 878–893. <https://doi.org/10.1080/13501763.2017.1401108>

Petitclerc, A., Côté, S., Doyle, O., Burchinal, M., Herba, C., Zachrisson, H. D., Boivin, M., Tremblay, R. E., Tiemeier, H., Jaddoe, V., & Raat, H. (2017). Who uses early childhood education and care services? Comparing socioeconomic selection across five western policy contexts. *International Journal of Child Care and Education Policy*, 11(1), 3. <https://doi.org/10.1186/s40723-017-0028-8>

Pungello, E. P., & Kurtz-Costes, B. (1999). Why and how working women choose child care: A review with a focus on infancy. *Developmental Review*, 19, 31–96

Thévenon, O. (2011). Family Policies in OECD Countries: A Comparative Analysis. *Population and Development Review*, 37(1), 57–87. <https://doi.org/10.1111/j.1728-4457.2011.00390.x>

Thévenon, O. (2018). Leave policies for parents in cross-national perspective: Various paths along the same course? Teoksessa Eydal, G. B. & Rostgaard, T. (toim.) *Handbook of family policy* (s. 124–138). Edward Elgar publishing.

Rostgaard, T. (2018). Childcare as a global policy agenda. Teoksessa Eydal, G. B. & Rostgaard, T. (toim.) *Handbook of family policy* (s. 96–110). Edward Elgar publishing.

Salin, M., Ylikännö, M. & Hakovirta, M. (2018). How to divide paid work and unpaid care between parents? Comparison of attitudes in 22 western countries. *Social Sciences (Basel)*, 7(10), 188–. <https://doi.org/10.3390/socsci7100188>

Schultz, T. W. (1961). Investment in human capital. *The American economic review* 51(1) 1-17. <https://www.ssc.wisc.edu/~walker/wp/wp-content/uploads/2012/04/schultz61.pdf>

Stahl, J. F., Schober, P. S., & Spiess, C. K. (2018). Parental socio-economic status and childcare quality: Early inequalities in educational opportunity? *Early Childhood Research Quarterly*, 44, 304–317. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2017.10.011>

Sylva, K., Stein, A., Leach, P., Barnes, J., & Malmberg, L.-E. (2007). Family and child factors related to the use of non-maternal infant care: An English study. *Early Childhood Research Quarterly*, 22(1), 118–136.

<https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2006.11.003>

UNDP. Gender Inequality Index (Gii). https://hdr.undp.org/data-center/thematic-composite-indices/gender-inequality-index?utm_source=EN&utm_medium=GSR&utm_content=US_UNDP_PaidSearch_Brand_English&utm_campaign=CENTRAL&c_src=CENTRAL&c_src2=GSR&gclid=Cj0KCQiAyMKbBhD1ARIsANs7rEFNfwSSBliwQHIM9mXFXcLGWvF9XadyxmCHVXeljKtYLtKQVsWtPekAaitLEALw_wcB#/indicies/GII. Luettu 13.11.2022

Vajargah, F. K. & Nikbakht, M. (2015). Application relmodel and deterring cut off of ICC by multi-level model based on Markov Chains simulation in health. *Indian Journal of Fundamental and Applied Life Sciences*, 5(S2) 1432-1448.

<https://www.cibtech.org/sp.ed/jls/2015/02/185-JLS-S2-188-KIANOUSH-APPLICATION%20%20-78.pdf>

Van Belle, J. (2016a). Early Childhood Education and Care (ECEC) and its long-term effects on educational and labour market outcome. European Commission, RAND.

https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1667.html

Van Belle, J. (2016b). Paternity and parental leave policies across the European Union. European Commission, RAND.

https://www.rand.org/pubs/research_reports/RR1666.html

Vandenbroeck, M. (2006). The persistent gap between education and care: A 'history of the present' research on Belgian child care provision and policy 1. *Paedagogica Historica*, 42(3), 363–383. <https://doi.org/10.1080/00309230500336814>

Vandenbroeck, M., Lenaerts, K. & Beblavý, M. (2018). Benefits of early childhood education and care and the conditions for obtaining them. EENEE analytical report no. 32. http://publications.europa.eu/resource/ellar/14194adc-fc04-11e7-b8f5-01aa75ed71a1.0001.01/DOC_1

Vandenbroeck, M. (2020). Early childhood care and education policies that make a difference. Teoksessa Nieuwenhuis, R. & Van Lancker, W. (toim.) *The Palgrave Handbook of Family Policy*. (s. 169-192). Springer International Publishing.

Van Huizen, T., & Plantenga, J. (2018). Do children benefit from universal early childhood education and care? A meta-analysis of evidence from natural experiments.

Economics of Education Review, 66, 206–222.

<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2018.08.001>

Van Lancker, W. (2018). Reducing inequality in childcare service use across european countries: What (if any) is the role of social spending? *Social Policy & Administration*, 52(1), 271–292. <https://doi.org/10.1111/spol.12311>

Van Lancker, W., & Ghysels, J. (2016). Explaining patterns of inequality in childcare service use across 31 developed economies: A welfare state perspective. *International Journal of Comparative Sociology*, 57(5), 310–337.

<https://doi.org/10.1177/0020715216674252>

Van Lancker, W., & Pavolini, E. (2022). Understanding the immigrant-native gap in childcare use: An empirical exploration for 21 European countries. *Acta Sociologica*.

<https://doi.org/10.1177/00016993221102506>

Van Huizen, T. & Plantenga, J. (2018). Do children benefit from universal early childhood education and care? A meta-analysis of evidence from natural experiments. *Economics of Education Review*, 66, 206–222.

<https://doi.org/10.1016/j.econedurev.2018.08.001>

Zagel, H. & Lohmann, H. (2020). Conceptual approaches in comparative family policy research. Teoksessa Nieuwenhuis, R. & Van Lancker, W. (toim.) *The Palgrave Handbook of Family Policy* (s. 119–140). Springer International Publishing.

Liitteet

Liitetaulukko 1 (jatkuu seuraavalla sivulla)

Muuttujien jakaumat maittain 1/2

Maa	Itävalta	Belgia	Tsekki	Tanska	Viro	Kreikka	Suomi	Ranska	Unkari	Islanti	Irlanti	Italia
Lyhenne	AT	BE	CZ	DK	EE	EL	FI	FR	HU	IS	IE	IT
N	332	347	419	201	313	657	525	535	218	213	262	526
Varhaiskasvatustunnit (ka)	24	31	24	34	34	27	33	32	35	39	22	30
Koulutus												
Matala	10	18	4	7	17	11	6	12	17	16	7	23
Keski	46	31	53	29	39	48	39	42	55	31	18	51
Korkea	45	50	43	64	44	40	55	46	28	52	74	26
Maahanmuuttaja	27	31	7	10	5	11	6	12	1	15	20	15
Yksi alle 5v	70	65	71	70	70	72	62	69	71	65	56	79
Tulot (mediaani)	21 600	24 500	8 700	32 500	10 800	7 300	24 700	21 000	5 100	33 900	27 00	17 600
Ikä (mediaani)	33	34	34	33	33	36	34	33	35	33	36	36
Naiset	51	51	53	55	54	49	51	55	51	53	60	56

Muuttujien jakaumat maittain 2/2

Maa	Latvia	Liettua	Luxembourg	Alankomaat	Norja	Puola	Portugali	Slovenia	Espanja	Ruotsi	Sveitsi	Iso-Britannia
Lyhenne	LV	LT	LU	NL	NO	PL	PT	SI	ES	SE	CH	UK
N	204	141	302	479	335	623	450	406	529	403	341	628
Varhaiskasvatustunnit (ka)	39	36	35	16	35	36	37	37	27	33	20	17
Koulutus												
Matala	11	5	19	11	10	5	34	9	30	12	6	14
Keski	40	34	29	34	27	50	26	46	23	37	44	33
Korkea	49	61	52	56	62	45	40	45	48	51	50	53
Maahanmuuttaja	4	1	69	9	17	1	10	15	21	25	31	22
Yksi alle 5v	76	79	66	61	68	78	88	68	71	66	63	65
Tulot (mediaani)	8 900	7 800	30 500	27 000	41 600	6 800	9 500	13 100	15 000	25 200	41 600	19 400
Ikä (mediaani)	33	32	34	34	34	33	36	33	36	33	35	35
Naiset	57	57	55	54	50	58	54	79	50	55	50	57